

Møte for lukkede dører, Stortinget 15. mars 1923

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 15. mars 1923 kl. 10.00.

Præsident: Lykke.

Dagsorden:

Utenriksministeren vil gi en redegjørelse til Stortinget.

Præsidenten: Præsidenten foreslaar, at møtet holdes for lukkede dører, og at regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 53 nævnte funktionærer faar adgang til møtet.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Præsidenten: Præsidenten gir dernæst ordet til hr. utenriksministeren.

Utenriksminister Michelet: Regjeringen har anset det for sin pligt at orientere Stortingets medlemmer med hensyn til, hvorledes traktatforhandlingerne i øieblikket staar. Da disse forhandlinger endnu ikke er avsluttet, maa meddelelsen ske i lukket møte. Jeg vilde beklage, om noget av det som her meddeles, naadde frem til aviserne eller offentligheten. Det vilde efter min mening ødelægge alt.

Jeg begynner med Spanien, for det er hurtigst ekspedert. Vor sendemand i Madrid har faat i opdrag av den tidligere regjering, gjentat av den nuværende regjering, at bringe paa det rene, hvilke forandringer i den nuværende traktat man kunde gjøre regning paa, hvilke forandringer man kunde opnaa, hvis hetvinsforbudet ophæves og fri import etableres. Der har været vekslet endel telegrammer i den anledning. Jeg anser det tilstrækkelig at referere slutningstelegrammet, optat i Kristiania den 14de mars 1923. Det lyder saa: "Jeg blev idag tilkaldt av den spanske utenriksminister til konferanse. Han sa, at saken er blit behandlet i ministerraad. Blandt andet paa grund av konsekvenserne overfor andre land fandt raadet ikke at kunne gi løfter paa forhaand om forandringer i toldregimet under forskjellige forutsætninger, saa meget mere som utenriksministeren ikke hadde nogen avgjørende indflydelse paa saken. Personlig vilde han dog stille sig mest mulig velvillig. Samme dag hadde jeg en samtale med handelsdirektøren, som uttalte, at som bekjendt skal alle forslag fra utenriksministeriet om ændringer i toldregimet forelægges de sædvanlige instanser, valutaraadet, komiteen for national produktion, finansministeren og ministerraadet, før noget bindende tilsagn om forandringer kan bli git. Mit personlige indtryk er, at der neppe kan ventes opnaadd nogen indrømmelser av større betydning i tilfælde av hetvinsforbudets ophævelse i Norge." Jeg nævner for kuriositetens skyld, at sendemand Lie i et tidligere telegram uttaler konfidentielt, at han hadde indtryk av, at Spanien blandt andet av hensyn, "som kan tydes

indblanding norsk indre politik ikke ønsker gi avgjørende svar, før saken er avgjort." Saadan staar saken i Spanien.

For Portugals vedkommende satte regjeringen sig straks i bevegelse, da den var blit utnævnt. Vi sendte samme dag eller dagen efter - jeg tør ikke si akkurat hvilken - telegrammer til legationen i Lissabon og telegram til sendemand Wedel. Vort telegram til legationen i Lissabon, vor chargé d'affaires der, gaar ut paa det, at han skal uten ophold mundtlig orientere den portugisiske utenriksminister om sakens stilling her. Hvis herrerne ønsker telegrammet i sin helhet, saa kan jeg læse det op. - (Joh. Ludw. Mowinckel: Ja tak) - "Ved Stortingets votering over propositionen angaaende Portugaltraktaten er kontingenteringslinjen forkastet, mens alternativ bygget paa fri hetvinsimport fremdeles staar ved magt som portugisisk forslag. I denne uke vil den nye regjering forelægge for Stortinget proposition om traktat med Portugal bygget paa fri hetvinsimport. Samtidig vil regjeringen fremlægge proposition om ophævelse av hetvinsforbudet. Om ovenstaaende beder jeg legationen uten ophold mundtlig orientere den portugisiske utenriksminister." Svaret lyder - jeg forrykker her noget telegrammernes rækkefølge for at faa alt samlet vedkommende telegramvekslingen med Koren -: "I anledning av Deres telegram av 5te dennes har jeg sat generaldirektøren ind i situationen i den portugisiske utenriksministers fravær. Generaldirektøren uttalte, at det tidligere omforenede traktatutkast fortrinnsvis bygger paa kontingentering, hvorfor det efter portugisisk opfatning rettelig maa ansees for bortfaldt ved det norske stortings forkastelse av en saadan ordning. Saavidt han kunde bedømme, kan der selvfølgelig intet være i veien for, at den norske regjering allerede nu fremmer traktatsaken og søker Stortingets bemyndigelse til at avslutte en avtale basert paa fri hetvinsimport. Men en saadan avtale maa være bygget paa omforenet nyt utkast. Til trods for at generaldirektøren ikke forutsætter nogen væsentlige forandringer i det gamle utkast utover fjernelsen av den omtalte kontingentering etc., saa kan der intet gjøres i denne forbindelse, før hetvinsforbudet er ophævet og traktatens tekst er gjennomgaat av det portugisiske utenriksministerium." Det er et betydningsfuldt telegram - jeg vet ikke, om jeg har læst det for hurtig, om herrerne ønsker det repetert. - Departementet telegraferer tilbake til Koren: "Da sendemand Wedel Jarlsberg fremdeles fører forhandlinger med den portugisiske regjering, beder jeg Dem at holde Dem fra enhver videre diskussion angaaende traktatsaken med portugisiske myndigheter."

Jeg kommer til telegramvekslingen med minister Wedel. Det første vi sendte til ham lyder slik: "Kontingenteringslinjen er ved den avgjørelse, som ble truffet ved Stortingets votering over propositionen angaaende Portugaltraktaten, forkastet, mens alternativ bygget paa fri hetvinsimport fremdeles staar ved magt som portugisisk forslag. Heri er De sikkerlig enig. I denne uke vil den nye regjering forelægge Stortinget proposition om traktat med Portugal bygget paa fri hetvinsimport, idet regjeringen samtidig vil fremlægge proposition om ophævelse hetvinsforbudet. Paa vedtagelsen av disse forslag vil regjeringen sette alt ind og beder Dem

uopholdelig sætte Dem i telegrafisk forbindelse med den portugisiske regjering, idet norske regjering haaber, at De uopholdelig vil kunne ordne alt fornødent. De kan personlig avgjøre, om De bør reise til Lissabon i sakens anledning. Følgende ændringer i foreliggende traktatutkast synes at maatte foretages: Ny redaktion av artikkel 3 andet og tredje led maa foretages, da begrænsningen til medicinsk, videnskabelig og teknisk bruk vil falde bort. Art. 3 fjerde led blir overflødig. Art. 6 strykes. I art. 8 andet punktum forandres 15 til 25 og 3dje punktum strykes. Der maa desuten søkes opnaadd, at bestemmelsen i artikkel 9 om traktatens varighet forandres overensstemmende med departementets skrivelse 10de januar og telegram 12te januar saaledes at avtalen først falder bort efter opsigelse. Memorandumets 6te led om lokale indskrænkninger bør ogsaa omfatte hetvin, hvorved dette skulde begynde saaledes" - teksten er paa fransk, den gir sig imidlertid av sig selv for enhver, som er kjendt med forholdene. Wedel svarer tilbake: "I anledning av Deres telegram av 5te dennes har jeg straks sat mig i forbindelse med den portugisiske utenriksminister for at høre hans mening. Jeg tviler ikke paa, at han vil stille sig imøtekommende. Med hensyn til ændringer i det portugisiske traktatutkast er jeg overbevist om, at Portugal aldrig vil akseptere andet end absolut samme behandling for alle vine indtil 21 grader, og at saaledes det eneste rationelle vil være, at jeg foreslaar, at procentsatsen i art. 2 forandres fra 14 til 21 og at art. 1 og 6 utgaar samt at 15 forandres til 25 i art. 8 hvis sidste passus selvfølgelig ogsaa utgaar. Med hensyn til artikkel IX, vedrørende traktatens varighet, skal jeg forsøke at erholde den forønskede forandring."

Departementet svarer: "Jeg takker for meddelelsen" - jeg faar lov her til at indskyte den bemerkning, at naar jeg-stilen her forekommer, saa er det ikke nogen slags ubeskydning; men det skal være international jargon, at utenriksministeren kan bruke jeg-stilen i motsætning til, at man ellers siger departementet - "jeg takker for meddelelsen i Deres telegram av 6te ds. og erklærer mig enig i de der foreslaede forandringer. Jeg maa dog indtrængende henstille, at artikkel III bibeholdes med de tidligere omtalede redaktionsændringer. Skal nemlig artikkelen strykes og 14 forandres til 21 i artikkel II, vil det medføre, at hetvin skal behandles likesaa gunstig som norsk sterkt øl, hvilket vanskelig kan aksepteres under hensyn til kommunernes bevillingsret. Forøvrig har jo Portugal alt akseptert artikkel III ogsaa under forutsætning av traktat bygget paa fri hetvinsindførsel. Som det er gaar jeg ut fra, at saken kan ordnes uten vanskelighet, hvilket ogsaa herværende portugisiske chargé d'affaires igaar uttalte som sin personlige mening." Jeg indskyter den bemerkning, at den har visseligen ikke særdeles meget at si.

"Derimot telegraferer Koren, som 5te ds. blev anmodet om mundtlig at orientere den portugisiske utenriksminister angaaende Stortingets votering, følgende: "- Her kommer Korens telegram, som jeg alt har oplæst. Saa fortsætter jeg: "Jeg gaar ut fra, at dette beror paa en misforstaaelse og har idag

telegrafert følgende til Koren" - her kommer det telegram, hvori departementet beder ham avholde sig fra videre diskussion med den portugisiske utenriksminister -: "Regjeringen venter som følge av Korens telegram spændt paa efterretning fra Dem."

Wedel svarer: "Jeg har endnu intet svar mottat fra den portugisiske utenriksminister. Det var uheldig, ta Koren fik at gjøre med meddelelsen om Stortingets beslutning før mig, da det i syden kommer an paa den personlige maate, man fremstiller sakerne paa. Man kan forstaa, at portugiserne anser traktatforslaget som forkastet i sin helhet og ikke ønsker at risikere en ny forkastelse av eventuelt arrangement paa grundlag av hetvinsforbudets ophævelse og derfor mener at burde vente med at burde slutte ny overenskomst, indtil forbudet ophæves. Det vil komme an paa det portugisiske svar, om jeg anser det av nogen betydning at jeg reiser til Lissabon." Jeg understreker i denne forbindelse, at Korens instruks kun lød paa en mundtlig orientering - ikke paa at opta nogen forhandling.

Wedel fortsætter i telegram av 9. mars: "Grundet formodentlig helligdagene har jeg endnu ingen meddelelse mottat. Da det imidlertid i alle tilfælde vil ta tid at arrangere saken i Portugal vil det maaske være klokest og mest praktisk, om regjeringen straks med ophævelsen av forbudet kræver bemyndigelse til at undertegne en traktat væsentlig i overensstemmelse med utkastets andet alternativ. Naar saa er skedd, kunde jeg reise til Lissabon for definitivt at ordne saken."

Wedels avslutningstelegram, mottat 13. mars: "Som det var at forutsætte, svarer den portugisiske regjering i likhet med hvad der allerede var blit meddelt Koren, men meddeler mig samtidig, at man selvfølgelig gjerne vil avslutte en ny overenskomst, naar forbudet er ophævet. Den portugisiske utenriksminister uttaler i saa henseende at det ikke er meningen at forandre overenskomsten i sin almindelighet, men kanskje blot forandre alle bestemmelser i overenskomsten, som ikke passer efter forbudets ophævelse. Han siger, at i artikkel II bør innskränkningen til de 14° fjernes og i artikkel III nødvendige forandringer foretages. Artikkel VI og sidste avsnit av artikkel VIII bortfalder, medens i første avsnit av denne artikkel indsættes 25%. Han siger videre, at det vil være nødvendig, at der i artikkel IX indtages en bestemmelse om, at overenskomsten kan opsiges med 1 maanedes varsel fra portugisisk side, saafremt den norske regjering skulde igjen indføre forbud, eller selv om fri indførsel opretholdes Norge skulde forhøie toldsatser eller indføre innskränkning i forbruket, indførsel eller handel av vine indtil 21° paa en slik maate, at fordelene ved den frie indførsel skulde bortfalde. Jeg anser, at vi maa akseptere dette som definitivt; men naar saken er avgjort i Stortinget, vil jeg kanskje kunne erholde de ønskede forandringer i traktatens varighet ved at foreta en reise til Lissabon."

Der har mine herrer situationen. Jeg lar den tale for sig selv. Jeg skal ikke kommentere den anderledes end ved at si, at efter disse telegrammer maa man gaa ut fra, at man vil kunne

erholde en traktat, bygget paa alternativ II i den foreliggende proposition med endel forandringer. Der staar endnu to punkter aapne, to punkter av adskillig betydning og hvorom der blir at føre forhandlinger. Hvad resultatet av de forhandlinger kan bli, derom tør jeg intet uttale - herrerne vil maaske kunne bedømme den situation likesaa vel som jeg.

Det har været regjeringens mening, naar hetvinsforbudsspørsmålet var avgjort og forsaavidt propositionen blev vedtat, uopholdelig at dirigere Wedel til Lissabon for at føre de avsluttende forhandlinger.

Joh. Ludw. Mowinckel: Underhaanden hadde jeg jo hørt, at det ikke stod rigtig bra til med forhandlingene; men at billedet var saa mørkt som det fremgik av den ærede utenriksministers uttalelse, det hadde jeg dog ikke kunnet tenke mig. Spanien kan vi jo la gaa ut av betragtning. Det svar regjeringen paa sin henvendelse til Spanien har faat, er til trods for de positive løfter, som regjeringen hadde ment aa kunne stille i utsikt, ganske det samme som den tidligere regjering fik, ikke antydning til noen lysning i saa henseende. Hvad Portugal angaar, saa er jo det intraadt, som jeg sa maatte inntre, og som man maatte regne med vilde inntre, at Portugal svarte: Traktatforslaget er forkastet, vi maa begynde paa nye forhandlinger. Det er sandelig ingen grunn til aa glede sig over dette. Det det nu gjelder, er virkelig aa finde den beste og verdigste vei til en løsning av de vanskeligheter, som den ærede statsminister i egenskap av konstitusjonskomiteens formann har faat landet op i. Jeg vil ikke kritisere, at man henvendte sig til Koren, skjønt jeg synes man, med det kjennskap man hadde til Koren og med alt hvad der forelaa i utenriksdepartementet, skulde ha været overmaate forsiktig. Internasjonal høflighet tilsa naturligvis, at man ad referendum gav Koren beskjed om hvad der var skjet; men man skulde været streng paa, at ikke han hadde rotet sig op i noenting, men straks gaat til Wedel, som jo hadde ført forhandlingene den hele tid. Jeg gaar ut fra, at telegrammet til Wedel - det gjorde ikke utenriksministeren opmerksom paa - var sendt samme dag som telegrammet til Koren, slik at de begge samtidig fik rede paa situasjonen. Det viser sig imidlertid, at heller ikke Wedel har kunnet komme lengere enn Koren, forsaavidt som han stoppet op ved den opfatning, som gjøres gjeldende fra portugisisk side, at deres felles traktatutkast er forkastet, og at man derfor maa begynne aa forhandle paanyt. De svar som Wedel under disse rent foreløbige forhandlinger har faat, er overmaate litet forhaabningsfulde. Til trods altsaa for at regjeringen stiller i utsikt, at Portugal skal faa det det helst ønsker, og faa det forinnen det avgir noget løfte - til trods derfor er de antydninger som Portugal gir, overmaate litet forhaabningsfulde. Det stiller meget strenge betingelser med hensyn til behandlingen av den hete vin, og med hensyn til opsigelsen blir det jo galt; værre. Det var jo her med stor selvsikkerhet lovet av folk som tror at de forstaar disse spørsmål bedre enn den ansvarlige utenriksminister, at i løpet av faa uker skulde man med Portugal faa en varig traktat. Og hvad er det Portugal tilbyr? Jo, det er saa langtifra en varig

traktat, som de i den traktat vi faar, vil ha inn en sikkerhetsventil om, at det kan si den op med en maanedes varsel, hvis Norge foretar det ene eller foretar det andet. Et efter min mening likefrem krenkende forslag, naar situasjonen er blit slik som den nu er blit. Nu, dette er altsaa saa bedrøvelig som det kan være. Det er rigtig bra, at vi behandler for lukkede dører. Jeg vil alvorlig henstille til regjeringen nu aa ta - ja jeg vil ikke si ta sin proposisjon om hetvinsforbudets ophevelse tilbake, men la den rolig hvile, ikke presse paa at den blir behandlet for hurtig, men ta op rolige, nøkterne og saklige forhandlinger med Portugal ved Wedel Jarlsberg paa grunnlag av hetvinsforbudets ophevelse. Det vil jeg henstille til regjeringen aa gjøre, ta den ro og den tid som er nødvendig for aa søke aa naa et tilfredsstillende resultat med Portugal paa grunnlag av hetvinsforbudets ophevelse. Det resultat de naar til nu under det press som her settes paa, hvor Norge saa aa si utleverer paa forhaand, - før man har faat noget fra Portugal, - sit beste kort, det er aldeles ødeleggende. Nu er man paa vei til aa fortsette den utenrikspolitik, som jeg i saa sterke uttryk karakteriserte som naiv og barnslig. Man tror, at man kan behandle det andet land, som om man var helt herre over, hvad det skulde gjøre; men det kan man ikke. Skal man forhandle med et andet land, saa maa man ta sig tid, man maa vise taalmodighet, og man utleverer sandelig ikke sine kort paa forhaand. Jeg tror det er rigtig - og dette er et raad, som jeg for min part mener er objektivt og rolig og saklig og godt til regjeringen - at den, til trods for de løfter den paa forhaand trodde aa kunne gi, i god tro mente aa kunne gi, innrømmer, at her er opstaat vanskeligheter større enn den mente aa kunne regne med, og at den derfor av hensyn til landet maa forlange, at der blir git den ro og tid til aa underhandle om disse spørsmaal. Og jeg mener, at landet kan taale en slik ro. Det hadde været - og det understreket jeg meget sterkt - svært bra, om man hadde kunnet faa en traktat med Portugal, særlig en saadan traktat som var foreslaat, som gav Norge full ro til innenfor sine fire vægger uten tollkrig aa drøfte disse mange vanskelige og innviklede spørsmaal, ta op til overveielse hetvinsforbudets ophevelse og maaten hvorpaa det skulde ske under størst hensyn til ædruelighetsforholdene her hjemme. Det hadde været en kolossal fordel. Den fordel kastet Stortinget vrak paa. Det vilde ikke det. Vel, saa faar man ta den situasjon som Stortinget selv ha skapt, og hvis vi bedømmer den situasjon rolig, saa er det første som maa kreves at regjeringen faar tid paa sig til aa drive forhandlinger som kan bringe Norge det gunstigste resultat av den eventualitet at hetvinsforbudet blir ophevet. Et forslag som det der nu er antydnet, en ugunstig kortvarig avtale med Portugal og saa slike ugunstige betingelser for hetvinsens behandling, maa man betenke sig to ganger, før man gaar paa. Jeg mener at vi har igrunnen tid til aa ta dette med litt ro. Det hadde været en fordel om Portugaltraktaten var blitt vedtatt for 14 dager siden, fordi den da var kommet saa tidlig i fiskesesongen at den kunde ha øvet innflydelse paa fiskernes priser. Nu vil der efter alt det som foreligger, selv i beste tilfelle, selvom Stortinget vedtar betingelsesløst hetvinsforbudets ophevelse, sikkert gaa en

maaned før den sak er bragt i orden, før den nye traktat er i kraft. Da vil fisket være langt fremskredet, og det det da gjelder er aa faa en traktat, før den egentlige export til Portugal begynner utover sommeren. Da er vi omtrent i den samme stilling som ved den spanske traktat ifjor: Det det gjelder om, er aa faa traktaten istand før exporten begynner. Derfor har vi nu nogen tid paa oss, og den tid bør vi for sakens skyld ta. Det er en selvfølge at regjeringen da straks maa fremsette proposisjon om klippfiskgaranti i samme form som tidligere for aa holde prisene paa fiskeplassene oppe saavidt mulig. Garantien gikk jo ut paa at den kun skulde stilles for en klippfiskpris som laa over et bestemt minimum, og derved sikre at den første omsetning av klippfisken blev holdt paa et bestemt nivaa. Dette er en saa alvorlig sak, at jeg tror vi maa se aa finne frem til samarbeide om den, men regjeringen kan ikke vente at, - jeg tror jeg kan si Stortinget, men la mig bare beskjedent uttale mig paa det partis vegne som jeg tilhører - at venstre med sitt syn paa edrueighetsarbeidet, med den utvikling det har tatt, med den veldige folkemening som staar bak det edrueighetsarbeide, at venstre, hvor gjerne det enn vil ha traktat, skal gi sin støtte til ophevelse av hetvinsforbudet, naar forutsetningene for denne ophevelse er saa lite gunstige som det vi idag har hørt fra den ærede utenriksminister. Hvis vi nu utsetter dette forslag om hetvinsforbudets ophevelse nogen tid - la oss si 1 eller 2 maaneder, saa at Portugal ikke har det inntrykk det nu maa ha, at vi befinner oss under et kolossalt press, og regjeringen vil hjelpe til det press, men at Portugal forstaar at vi har tid til aa ta dette med ro - saa føler jeg mig overbevist om at det vil lykkes Wedel Jarlsberg med sin dyktighet, med sin uhyre personlige innflydelse, aa komme med et forslag om ny handelsavtale paa grunnlag av hetvinsforbudets ophevelse, som blir saavidt fordelaktig for Norge at vi kan ta den uten de betenkeligheter som er tilstede. Naar man da kan fremlegge et saadant forslag, da staar man med en ganske annen sikkerhet likeoverfor det viktige spørsmal om aa opheve hetvinsforbudet uten folkeavstemning, enn man staar idag. Jeg erklærer at jeg likeoverfor en saadan fremgangslinje, hvor man gjør sitt yderste for aa faa hetvinsforbudets ophevelse og denne traktat, som knytter sig til det, inn i forhold som tar hensyn til Norges stilling til edrueighetsarbeidet, vil stille mig absolutt loyal. Men jeg ber regjeringen om aa ta den nødvendige tid til dette store og vanskelige arbeide. Ellers vil - om det skulde lykkes, hvad jeg ikke kan tro under disse omstendigheter, aa presse hetvinsforbudets ophevelse igjennem - om det skulde lykkes, saa vil det i virkeligheten, naar man kommer til ro og faar nærmere overveie hvad der er skjedd, møte en saa sterk dom av den norske almenhet at regjeringen maa betenke sig to ganger før den gjør det. Jeg vil derfor inntrengende henstille til regjeringen aa ta denne sak med den nødvendige ro.

Statsminister Halvorsen: Jeg tror at den ærede representant Mowinckel forblander kortene litt. Situasjonen var, som tinget vil erindre, den at der var lovet alternative utkast.

Forhandlingene skulde føres paa alternativt grunnlag, og vi fikk de to alternativer, alternativ A og alternativ B. Dette ligger jo saa like inn paa oss at det er unødvendig aa gaa i detalj. Den ærede tidligere utenriksminister har selv fremlagt for oss de to alternative forslag til overenskomst med Portugal, og som man vil erindre, bebreidet representanten Mowinckel oss i høire at vi ikke hadde fremlagt forslag overensstemmende med alternativ B. Hadde vi vært reelle, sa han - han tenkte ikke paa at vi hadde forbudsloven som skulde forandres - hadde vi straks fremsatt forslag her, netop overensstemmende med det som proposisjonen nu gaa ut paa, at der samtykkes i at der avsluttes traktat overensstemmende med alternativ B. Saa sikker var han paa at alt var i orden, og saa sikker var ogsaa jeg paa at alt var i orden. Jeg har faat en nøkkel til forstaaelsen av hvordan det ligger - ikke meget, men lidt - anderledes an, end jeg hadde tænkt mig, og det er den uttalelse av den portugisiske generaldirektør eller hvad hans titel er, - han som staar utenriksministeren nærmest - at forhandlingerne var drevet fortrinsvis paa kontingenteringslinjen, og derfor, da det som var det væsentlige faldt, saa betragtet han det hele som bortfaldt. Det er der man muligens faar en nøkkel til forstaaelsen. Og saa en ting til som jeg vil si her for lukkede dører, som jeg mener vi maa og skal være opmerksom paa, og det er at man ikke kan komme i nærheten av disse forhandlinger længere, uten man faar en sterk følelse av at vinlandene har faat appetit paa kontingenter. Og jeg siger jeg er idag, med det kjendskap jeg har til sakerne, lykkelig over at vi ikke vedtok den portugisiske traktat efter den tidligere regjerings forslag, fordi jeg er endnu mere overbevist om at det vilde være os overordentlig vanskelig at komme fra det igjen. Man faar et uttrykk for det i den portugisiske utenriksministers svar, slik som det refereres av minister Wedel Jarlsberg. - Men la os se situationen klart og nøgternt i øinene. Hvad er det vi opnaar efter alternativ B? Vi opnaar en overenskomst, som vi alle er enig om i og for sig er en god overenskomst, og med hensyn til traktatens løpetid - jeg nævner det straks - saa ser vi med hvilken mistanke vor politik betragtes i vinlandene. Det er ikke smakelig - jeg er enig med hr. Mowinckel i det - det er ikke smakelig at faa sig serveret det, at de vil ha 1 maanedes opsigelse, hvis vi ikke bona fide opfylder traktaten. Men vi faar se den ting i øinene at vor politik er blit mistænkeliggjort i vinlandene; det er noget vi faar regne med forsaavidt, at de har ikke rigtig tillid til, at det er alvorlig ment, om vi gaar til at ophæve hetvinsforbudet; de er bange for at vi ad en bakdør allikevel skal lægge vanskeligheter iveien. Vi faar haabe at det vil lykkes minister Wedel Jarlsberg at faa gjennomført en bedre ordning med hensyn til traktatens løpetid, at vi faar en traktat paa opsigelse. Vi faar haabe det. Jeg kan si paa forhaand, at vi var i konstitutionskomiteen alle enig i det som staar i vor indstilling, at den eneste maate hvorpaa vi kunde vente at faa en varig traktat, - det staar her: "Uten at det uttrykkelig fremgaar av utkastet, synes det paa det rene, at man alene kan faa en varig ordning med Portugal paa grunnlag av fri

hetvinsinnførsel." Nu vet vi at stillingen er den for øieblikket, at Portugal slutter ikke varige traktater; men vi kan nu bare faa en traktat paa opsigelse i likhet med den franske, hvad der i realiteten vil kunne gaa ut paa det samme. Saa er det med hensyn til behandlingen av hetvinen. Der gjør jeg opmerksom paa - det er bedst vi ser stillingen i øinene som den er - at minister Wedel Jarlsberg med sit kjendskap til forholdene siger, at han har ingen tro paa at portugiserne vil vedta nogensomhelst anden ordning end den, at hetvin skal staa i klasse med den lette vin. Det siger han som sin personlige opfatning. Vi har fra vor side indtrængende henstillet til ham at søke at opnaa, at vi kan behandle hetvinen i en klasse for sig. Hvorvidt det lykkes, det vet vi ikke, men man faar se den ting i øinene at minister Wedel Jarlsberg i hvert fald er av den opfatning, at det vil bli store vanskeligheter. Men vi har jo det alternativ B, som vi vil forsøke at spikre Portugal til. Det er de to ting. At dette skal gjøre situationen saa mørk, det er jeg ikke rigtig istand til at forstaa. Det er mulig at de herrer forbudsmænd synes det er mørkt, men at de som ikke er det, skal male saa mørkt, det forstaar jeg ikke. For saken er - jeg siger akkurat som hr. Mowinckel sa da han talte om hetvinsforbudets ophævelse, som alle hørte - at vi har i mellemtiden faat monopolet, og min opfatning er den, - jeg stemte med glæde for monopolet - min opfatning er den at monopolet her har en mission at gjøre, og som det kan gjøre. Jeg vil ogsaa peke paa den ting - jeg har hørt det sagt her mand og mand imellem - at man er bange for at private skal kunne indføre vin selv, at der tages op bestillinger gjennem agenter, som gaar monopolet praktisk talt forbi. Det er ikke tilfældet. Efter den resolution av 26. januar, som har trukket op linjerne for monopolet, hævdes det at private ikke har lov til at opta bestillinger paa vin av merker som monopolet fører. Den nuværende regjering hadde et møte med vinmonopolets styre, og der blev det av den sakyndige direktør uttrykkelig uttalt at han ikke var noget bange for at der vilde bli nogen saadan konkurranse, fordi monopolet vilde føre de merker det gjaldt. Og man faar ogsaa huske paa at en laddevintrafik og den slags, som vi ogsaa har hørt nævne, vil det ikke bli tale om. Traktaten har selv bestemmelser som viser, at det kun er den ægte uforfalskede naturvin, som gaar ind under bestemmelserne her, og som Portugal selv er den første til at ville se beskyttet. Det er situationen. Men jeg slaar fast - og alt samstemmer om det - at en traktat som landet er tjent med, kan vi faa, men at det er tvilsomt om det kan opnaaes, at hetvinen kan undergives en særskilt behandling. Det gjælder altsaa bare salg, for hvad utskjænkning angaar, ligger jo det hele i kommunernes haand, og det kommunale selvstyre er helt opretholdt efter traktaten. Saadan er situationen. Saa har vi den ting at regne med ogsaa, at Portugal har sat sig paa det standpunkt, at det siger, at vi vil ikke binde os til nogen overenskomst, før vi ser, at det er alvor i Norge, før vi ser, at hetvinsforbudet blir ophævet. Hvorvidt det er mulig at faa landet til at indta en anden stilling, se det vet jeg ikke - det kan nærmere undersøkes. Wedel er jo den her, som kan gi bedst besked. Men ligger

situationen saadan an, at Portugal fastholder det, saa mener jeg, at stillingen forsaavidt er klar, og Stortinget faar ta avgjørelsen ved sin stilling til de forslag, som er kommet fra regjeringen.

Jeg vil straks gjøre opmerksom paa, at den proposition, som foreligger om hetvinsforbudets ophævelse, skal først træde i kraft, naar Kongen bestemmer og det er givet - det tilsagn gir regjeringen nu, som den vil gi det for aapne døre - at loven selvfølgelig ikke blir sat ut i livet, hvis man ikke faar en traktat, som regjeringen mener bør og kan akcepteres; det er ganske givet. Men paa den anden side ser jeg situationen slik, at vi er kommet saa langt, at vi i virkeligheten ligger nærmere, meget nærmere end da det gjaldt vedtagelsen av den spanske traktat, da der stod væsentlige toldsatser endnu uavgjort, da der var punkter, om hvilke regjeringen sa, at det kunde den ikke gi sig paa o.s.v., o.s.v., men hvor Stortinget allikevel vedtok at gi samtykke til avsluttelse av traktat i det væsentlige overensstemmende med det fremlagte utkast. Paa samme maate mener jeg, der maa kunne forholdes iaar likeoverfor den portugisiske traktat. Vi vet det aller, aller meste - det er et par punkter, som vi altsaa vil forsøke at faa forbedret; men hvorvidt det kan lykkes, det faar bli gjenstand for forhandling, det kan som sagt nærmere undersøkes, men jeg er bange for, at vi ikke faar forhandlinger om de punkter, før det er vist, at der er alvor med dette, at man vil gaa til hetvinsforbudets ophævelse, gjennom vedtagelse av den kongelige proposition i det stykke. Jeg er bange for, at det er situationen, og da nytter det ikke at si, at vi faar utsætte og vi faar forsøke. Da kommer vi bare længere og længere ut i uføret. Det er min opfatning. Men disse ting er jo forsaavidt ikke drøftet. Vi vilde gi Stortinget besked idag, forat det skulde vite, hvorledes stillingen var. Alt hvad der er sagt skal selvfølgelig bli tat op til behandling i regjeringen med engang; men jeg tror, at situationen kanskje vil vise sig at være den, som jeg nu siger, og at en utsættelse forsaavidt ingen Zweck har, fordi Portugal ikke vil gaa til forhandling, før vi har vist i gjerning, at der er vilje til at gaa til ophævelse av hetvinsforbudet.

Oscar Larsen: Det forundret mig meget at høre hr. Mowinckels uttalelser idag. De var noksaa stik motsat hvad han uttalte sidst vi behandlet traktaten med Portugal. Jeg maa si, at da vi sidst behandlet traktaten med Portugal, beundret jeg ikke alene den maate hvorpaa hr. Mowinckel fremsatte sine meninger, men jeg beundret ogsaa den aapenhet, hvormed han som forretningsmand og som en med sundt skjøn fremla nødvendigheten av, at vi maatte se at faa traktaten med Portugal. Jeg kan godt forstaa, at hr. Mowinckel dengang blev skuffet, meget skuffet ogsaa; for jeg er av den opfatning, som jeg har sagt før, og jeg vil fremdeles si det, at hr. Mowinckel som utenriksminister gjorde alt, hvad han kunde, for at bringe os traktat set med det syn, som han hadde. Det syn, som han hadde, vandt imidlertid ikke tilstrækkelig gehør her i Stortinget, og jeg vil si til hr. Mowinckel, at han bør bøie sig for det. Det er en kjendsgjerning, som desværre ikke er til at komme forbi, og

jeg tror ikke, at hr. Mowinckel skal legge det for tungt paa sig, om ikke han personlig ogsaa kunde greie at bringe traktater med Portugal igjennem. Den maate, hvorpaa han forsøkte at snu paa den meddelelse, som utenriksministeren har git idag, er ikke ganske korrekt. Jeg vil henstille til hr. Mowinckel ikke at forsøke at føre sine egne partifaller eller andre her i Stortinget bak lyset i saa henseende. Jeg tror ikke, at hr. Mowinckel selv ser saa mørkt paa de forhandlinger, som den nye regjering har drevet, som han idag her fra denne plads har git uttrykk for. Jeg kan ialfald med min bedste vilje ikke se, at situationen er saa mørk eller at det staar saa litet bra til. Det synes for mig som om forholdene med hensyn til at kunne opnaa en traktat med Portugal idag ikke er daarligere end under de forhold, hvorunder hr. Mowinckel bragte os sine traktatforslag. Forskjellen er kun den, at hr. Mowinckel vilde forsøke at skaffe os en traktat basert paa kontingenter, medens vor regjering nu vil skaffe os en traktat under hensyntagen til, at vi ophæver forbudet.

Det fremgaar, saavidt jeg har forstaat, av den ærede utenriksministers meddelelse, at der hverken fra Lissabon eller fra minister Wedel foreligger nogen meddelelse om at vi ei kan faa traktater i det øieblik vi har ophævet hetvinsforbudet; men forholdet er, som alle vil ha bemerket, at efter de meddelelser som idag er git fra Lissabon eller fra Paris, er det nødvendig at ophæve hetvinsforbudet, dersom vi vil ha basert den nye traktat paa at hetvinsforbudet skal ophæves. Vi er kommet ind i en ganske ny situation; den er ikke klar for os idag, og den er heller ikke klar for regjeringen i Lissabon. Regjeringen i Lissabon vil ha klarhet over hvorvidt det norske folk nu vil ophæve forbudet eller ikke. I det øieblik det er klart, har jeg, i likhet med den ærede utenriksminister og den ærede statsminister, forstaat det saaledes, at meningen er den at vi kan faa en traktat, som er mindst likesaa god som den traktat den forrige utenriksminister kunde skaffe os. Saaledes er situationen, og jeg for min del vil si, at jeg anser ikke situationen mørkere av den grund - slet ikke. Jeg kan heller ikke forstaa, at det skulde ta saa lang tid som kanskje en maaned, som hr. Mowinckel nævnte, for at bringe disse saker i orden. Hr. Mowinckel maa virkelig undskylde baade mig og visstnok mange andre, at vi ikke mener at regjeringen bør ta hans velvillige raad særlig til sig, om at den skulde ta propositionen tilbake - et raad som jeg ikke tviler paa at han mente godt. Regjeringen bør helst komme sa langt som mulig bort fra det. Jeg er av den mening, at skal vi komme ind i normale, rolige forhold, og skal vi i det hele tat kunne opnaa at faa en traktat med Portugal, saa har vi ikke andre utveie - der eksisterer ikke andre utveie - end at ophæve hetvinsforbudet eller at gjøre vore love saaledes at vi har en virkelig reel basis hvorpaa vi kan underhandle med Portugal. Jeg er selvfølgelig klar over, at regjeringen selvfølgelig ikke vil motta det raad som hr. Mowinckel har git den. En ting vil jeg dog være enig med hr. Mowinckel i, og det er naar han siger at man maa ikke længere være naiv og barnslig, man kan ikke altid behandle andre land som man vil. Ja, hr. Mowinckel, det er riktig. Det har været sagt baade for et og to og tre aar

tilbake, og hvis denne forsamling hadde tatt hensyn til det, ja, da hadde vi staat ganske anderledes i vore traktatforhandlinger med utlandet end vi gjør idag. Hr. Mowinckel sa videre, at landet kan taale en slik ro. Ja, paa den samme basis handlet vi ogsaa for halvandet aar siden, da vi gikk til at lovfaste hetvinsforbudet. Nei, landet taaler ikke længere at ta det med ro, saaledes som vi hittil har gjort. Hver dag og hver uke og hver maaned som gaar, blir kostbarere og kostbarere, og vi kommer længere og længere bort fra netop det at skaffe os traktater. Jeg antar, at hverken Spanien eller Portugal længere vil la sig holde for nar av Norge. Hr. Mowinckel var ræd for, at om vi nu fikk denne traktat istand, saa vilde den ikke virke særlig paa fiskeprisene. For hver dag som nu gaar, er det galt. Selvom vi faar en ny klipfiskgaranti eller hvadsomhelst er det like galt. Klipfiskgarantien er næsten like gal som alt det andre, og jeg tror ikke, at en lov som ophæver hetvinsforbudet, vil møte særlig motstand. Dette viser sig nu i fiskeridistrikterne, og jeg vil henvise til de mange telegrammer fra Nord-Norge, som næsten er en ny folkeavstemning, at det mere end nogensinde er paatrængende nødvendig at vi skaffer os traktater. Beklageligvis ser det jo ogsaa nu ut til at fiskepriserne oppe i Lofoten gaar ned, netop fordi de begynder at bli bange for at vi kanskje ikke skal faa ophævet hetvinsforbudet, saaledes at vi kan skaffe os en ny traktat. Vi kommer forhaabentlig i den allernærmeste fremtid ind paa disse traktater igjen, naar indstillingen om hetvinsforbudets ophævelse skal behandles i Odelstinget, saaledes at vi faar al anledning til at belyse hvorledes situationen er utover landet, hvorledes den har været og hvorledes den vil komme til at bli, dersom vi ikke snarest sørger for at skaffe os traktater. Jeg skal derfor ikke komme særlig ind paa dette, men jeg vil fremhæve saa sterkt som jeg kan, at hvis ikke hetvinsforbudet nu ophæves, saa tror jeg for min del at vi har vanskelig for at skaffe os en traktat med Portugal. I den linje, som hr. Mowinckel her har præcisert, at regjeringen nu maa ta sin proposition tilbake for at kunne arbeide rolig videre, tror jeg hr. Mowinckel tar saa grundig feil, som nogen mand kan ta, og likesaa grundig feil som vi tok, da vi vedtok en lov for at vi skulde forbyde hetvins indførsel til landet.

Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg har igrunnen ikke lyst til aa gaa igang med en saadan stor traktatdebatt som statsministeren innbød til. Det var jo ting som for en vesentlig del maa kunne sies for aapne døre. Han var jo i full gang med foredrag i tilslutning til det som blev holdt for 14 dage siden, og det synes jeg ikke er paakrevet. Jeg vil bare røre ved endel likefremme misforstaaelser fra hans side. Han sa, at nu har han faatt øinene op for at forhandlingene er ført ensidig paa kontingenteringsgrunnlaget. Referat av forhandlingene, hvorledes de var foregaatt, har vært fremlagt, hvert eneste telegram, for konstitusjonskomiteen, saa konstitusjonskomiteen kjente helt ut hvorledes forhandlingene var foregaatt, og der blev ikke fra den ærede formann i konstitusjonskomiteen reist nogen kritikk likeoverfor de forhandlinger. Man hadde løst

spørsmålet paa den maate, at det var et felles traktatforslag som inneholdt begge alternativer. Det var gjort forat Stortinget skulde kunne gjøre ende paa tollkrigen øieblikkelig og allikevel staa ganske fritt til hvilket alternativ det vilde velge. Hadde det vært i to selvstendige alternativer - jeg tenker mig det - to ganske selvstendige og uavhengige alternativer, saa kunde det meget lett ha hendt at begge alternativer var blitt nedstemt, idet Stortinget vilde si at det faar ikke tid til i fred og ro aa drøfte de forutsetninger som skal til for det ene eller det annet alternativ. Nu var forholdet det at alternativet fri import kunde etableres naarsomhelst under traktatens varighet. Det er et noksaa stivt stykke - undskyld at jeg sier det - naar hr. Halvorsen nu vil anvende det av mig antydede forslag, som han - dessverre for sakens skyld - ikke aksepterte, som om jeg derved hadde understreket at disse to ting stod slik mot hverandre, at man kunde forkaste regjeringens proposisjon og allikevel, som den nuværende regjering paa en saa litet vellykket maate har prøvet aa gjøre, si at det annet alternativ ikke er avgjort. Den slags narrestreker har man altsaa enda kunnet prøve likeoverfor Portugal, og man har faatt det svar som man kunde fortjene, og nogen opmuntring kan det ikke være for en norsk regjering aa faa et slikt snudeslag. Jeg hadde sagt paa forhaand at det risikerte man. Men hr. Halvorsen avviste det. Saken er den, at det som mitt forslag gikk ut paa, det var at Stortinget skulde akseptere proposisjonen, men skulde samtidig i prinsippet erklære sig enig med hr. Halvorsen i at det ønsket en traktat basert paa fri import. Og jeg belyste hvorledes det skulde gjøres. Jeg sa at hr. Halvorsen og hans regjering - den gamle regjering gikk - hr. Halvorsen vilde ha saa god tid, at han behøvet ikke aa ta et fat eller en flaske inn av tvungen import, idet han, da han mente at han kan faa ordnet en ny traktat paa grunnlag av fri import i løpet av nogen faa dage, vilde kunne fremsette forslag til hetvinsforbudets ophevelse, faa det behandlet og vedtatt av Stortinget i god tid før kontingenten begynte aa dreie. Og jeg sa, at hvis han hadde faatt et slikt forslag som jeg antydet, vedtatt, skulde jeg stille mig loyalt. Han kunde saa faa sit lovforslag om hetvinsforbudet behandlet av begge ting, og da traktaten ikke traadte i kraft før 15 dage efter at den var ratifisert, og da kontingenten først skulde oppgjøres 3 maaneder efter, var der altsaa rikelig tid til aa faa ophevet hetvinsforbudet og samtidig ha traktat. Det som var det gunstige ved regjeringens forslag, var nettop det at det bandt det fremmede land, det bandt Portugal uten aa binde oss. Nu er spillet ganske snudd om, nu vil Portugal binde oss uten selv aa være bundet. Det er den kolossale forskjell mellem den forrige regjeringens stilling til disse ting og den nuværendes. Den gang sa den ærede representant som nu sitter paa handelsdepartementets plass, at i løpet av 2-3 uker skal vi faa en ny og varig traktat med Portugal. Jeg sa dengang at han tar sig jo litt mer tid enn sin sjef, som vil avgjøre spørsmålet paa 2-3 dage. Men jeg vil allikevel spikre det fast paa veggen, sa jeg, at i løpet av 2-3 uker mener han at vi skal ha en varig traktat med Portugal. Jeg advarte mot dette. Jeg sa at Portugal, saavidt jeg har

forstaatt den portugisiske traktatpolitikk, ikke slutter varige traktater. Den gang hørte jeg ikke at den ærede representant som da var formand for konstitusjonskomiteen, støttet mig i denne opfatning. Men idag - han har ikke vært statsminister mer enn en uke, men saa meget har han lært - idag kan han fra denne plass si at Portugal slutter ikke varige traktater. Tenk om han hadde hørt paa utenriksministeren, som den gang sat inne med opplysninger og hadde et visst kjennskap til disse forhold, saa hadde han kanskje ikke vært saa rask til aa kaste overbord det gode vi hadde, for aa fly efter det daarlige han kommer med idag. -

Til hr. Oscar Larsen vil jeg helst ikke si noget, for han har det forferdelig ondt. Hr. Larsen saa visselig meget godt at stillingen iaar var omtrent som den var ifjor ved avslutningen av den spanske traktat. Da virket han som en frisk storm, enkelte sa som en hund i et spill kegler, - jeg synes heller som en frisk storm, og det lykkedes ham aa blese liv endog i hr. Halvorsen, og derfor blev resultatet gunstig: vi fikk den spanske traktat, og der blev stor glede av det. Denne gang er uheldet det at hr. Larsen har sittet paa Stortinget helt fra januar maaned, og han har kunnet være under en langsom, sikker, fast trykkinnflydelse, som vi jo ogsaa saa resultatet av igaar under voldgiftslovens behandling. Da klarte han ikke sin selvstændighet. Hadde hr. Larsen holdt sig hjemme, saa han ogsaa denne gang hadde kunnet komme som en storm fra Aalesund, saa skulde man sett, at vi hadde hat den portugisiske traktat idag! Nu staar hr. Larsen og beklager sig og har det ondt, og vil styrte over alle hauger og se bort fra alle vanskeligheter og vil bare ta det vi kan faa, - det slettest mulige, bare vi kan faa noget! Og saa maa han gripe til en saadan utvei som at si, at jeg uttaler mig stik motsat av hvad jeg sa sidst. Jeg vil henvise hr. Larsen til det stenografiske referat, som nu foreligger. Det jeg har sagt idag, er saa nøie overensstemmende med hvad jeg dengang sa, at man skulde tro jeg hadde spaadomsevne, dengang da jeg uttalte mig om, hvorledes det vilde gaa! Men hvad kan det nytte, at vi nu staar og slaass om disse ting? Nu maa vi se til at gjøre det bedst mulige ut av den slette komedie hr. Halvorsen har lavet for os. Og det bedst mulige er fremforalt at vinde tid! Vi maa ikke forhandle med et fremmed land under det press, at vi saa at si paa forhaand i disse vigtige spørmaal gir kjøp i alle dele. Jeg er nok opmerksom paa at lovproposisjonen forutsetter at loven ikke trær i kraft uten efter Kongens bestemmelse, saaledes at regjeringen derved skulde ha et visst middel til at forhale; men tror man det er mulig? Det er Stortinget som her maa være forsiktig med at utlevere sit bedste forhandlingskort, for er det først utlevert fra Stortinget, hjelper det lidet at regjeringen har den formelle frihet, for da vil Portugal si: Vi vet, at dere kan gjøre det, for dere har Stortingets samtykke! Jeg vil alvorlig henstille til regjeringens overveielse, om ikke det rigtige nu er at la proposisjonen om hetvinsforbudets ophevelse hvile og gjennem minister Wedel Jarlsberg gaa igang med forhandlinger om et nyt utkast til avtale og saa forelegge resultatet for Stortinget. Det kan virkelig ikke gaa an i et saa viktig og vanskelig spørmaal som dette, og med saa daarlig

og mørk bakgrunn som den der idag av utenriksministeren er optrukket, at forlange av Stortinget at det skal opheve hetvinsforbudet. Jeg henstiller som sagt dette til velvillig overveielse at man tar sig tid og forhandler, og jeg tror regjeringen i lengden vil staa sig paa at den har tat den nødvendige tid for gjennom minister Wedel Jarlsberg at drive disse forhandlinger med ro og taalmodighet og se at faa det bedst mulige ut av det. Et bedre resultat enn det som idag er antydet, vil i ethvert tilfælde kunne opnaaes.

Moseid: Det er vist ubeskedent at jeg som menig mann tar ordet idag; men jeg vilde angre det siden, om jeg ikke sa fra. Det forekommer mig at situasjonen er alt annet enn lys. Jeg hadde virkelig haabet, at det ikke saa snart og saa utvetydig skulde bli dokumentert at Stortinget ved sin votering i traktatsspørsmålet føiet en ny og alvorlig feil til de tidligere. Vi staar nu der, at vi ikke kan opnaa et tilbud fra vor motpart, før det norske storting har foretat endring i norsk lov, til trods for at den norske regjering har sagt, at det vil bli gjort. Det er ikke for at være uartig mot den siddende regjering, at jeg fester oppmerksomheten ved dette, men det er fordi jeg klart ser, hvor alvorlig situasjonen er blit - hvor ganske anderledes alvorlig den er blit enn den var for etpar uker siden! Jeg er tilbøielig til at tro, at dette sidste vil bli den draape som faar bageret til at flyte over, - jeg er tilbøielig til at tro at det ikke gaar an at by Stortinget det, og derfor vil jeg alvorlig henstille til regjeringen at den søker at avverge den situasjon som kan og sandsynligvis vil inntræ, hvis man forelegger proposisjonen om ophevelse av hetvinsforbudet før dette spørsmål er bragt i en annen stilling. Jeg vil alvorlig henstille at man søker opnaadd tilbud fra Portugal, før man forelegger hetvinsspørsmålet til avgjørelse.

Markhus: Eg tvilar paa um statsministeren er so lukkeleg som han sa han var i innlegget sitt her i dag - dertil trur eg han er for god nordmann og for vitug mann; for det kann ikkje nokon minister vera lukkeleg ved aa leggja fram ein slik situasjon som denne. Det er visseleg den tokken som det norske Stortinget sit med etter aa ha høyrte det som er lagt fram av utanriksministeren, at her er tale um aa gjeva seg "paa naade og unaade", og eg kann ikkje, fyrr eg for aalvor får sjaa det, tru at ei høgreregjering heller vil beda det norske Stortinget og det norske folket um aa gjeva seg paa naade og unaade til Portugal. Og skulde det henda at den regjering som no sit med styret, vilde gjera det, so trur eg ikkje det norske Stortinget i alle fall vil gaa med paa det. Det er ikkje vanskeleg aa skyna at i dei telegram og lovnader som ligg fyre fraa Portugal, er det ikkje eit tilsløra, men eit ope trugsmaal ogso imot vaart kommunale sjølvstyre og imot heile vaar indre lovgjeving paa dette omkvervet, og eg kann ikkje tenkja meg at det er meiningi at det norske folket skal bindast til ein slik traktat. Skal det staa um at det skal bindast til ein slik traktat, so maa daa i alle fall det norske folket faa lov til aa segja si meining, og daa kann det henda at det vil koma eit

svar fraa det norske folket - kor svart dei enn ser stoda, mange av deim - som òg skal faa det riksstyret som no er, og dei som meiner at den vegen bør ein fylgja, til aa faa eit anna syn. Den voni og den trui hev eg i alle fall til det norske folket enno!

Hr. Tveiten indtok præsidentpladsen.

Lykke: Den forekommer mig litt underlig, denne sterke tale fra den tidligere utenriksminister hr. Mowinckel om, at det billede som er oprullet i denne telegramveksling, som utenriksministeren refererte, var mørkere, end han endog hadde frygtet. Jeg skjønner det ikke. Det, som kanskje ikke saa litet har bidrat til den situation, at vi ikke med engang, før hetvinsforbudets ophævelse, faar en aapen erklæring fra Portugal om de og de indrømmelser, er de sterke uttalelser, som kom, den gang hr. Mowinckel stod her som utenriksminister og fortalte, at traktaten var forkastet i og med, at vi forkastet det av ham fremlagte utkast. Det kom selvfølgelig ogsaa for Portugals øren, det var sagt i aapent møte, og det er ganske klart, at det har vakt misforstaaelse, og den tar det tid at rette. Denne situation er ikke mørk, den er akkurat saadan, som man omtrent kunde tænke sig, efterat vi hadde holdt den debat for aapne døre. Jeg mener, at den nu sittende regjering har gjort det rigtige, idet den æsker Stortingets bemyndigelse til at avslutte en traktat, samtidig som den fremlægger forslag til de forandringer av loven, som maa til for at kunne faa denne traktat istand, og nota bene, den ber ikke om andet, end at forandringene skal vedtages for at sættes i kraft fra den tid, Kongen bestemmer. Dertil svarer den tidligere utenriksminister, at det hjælper ikke, for til det vil portugiserne si, at vi vet, at dere har Stortingets samtykke til at ophæve hetvinsforbudet, naar dere bestemmer det. Deri er jeg ganske uenig med ham. Da sitter først regjeringen med de sterke kort paa haanden overfor Portugal, som den maa ha. Hvad er regjeringen, hvis den kommer til Portugal nu før samtykke til ophævelse av hetvinsforbudet er givet? - Jeg kan bare henvise til den sidste ærede taler. - Da vil Portugal si: Det er mulig, at Stortinget følger Deres linje og ophæver forbudet, men det er ogsaa mulig, at det ikke gjør det. Nu har vi engang været ført ind paa en linje, som igrunnen tiltaler os, dette med kjøpepligt for et stort kvantum - en linje, vi slet ikke har saa meget imot at se antat i Norge - den forkastet man; vi har tilsagt det allerede tidligere, og det er ikke tvil om, at fri import for os er det bedste, men nu vil vi først ha syn for sagnen, at vi virkelig ogsaa kan faa det. Jeg mener, vor regjering maa ha den fuldmagt. Den staar bundet, ufri og kan ikke optræ med den nødvendige prestige overfor Portugal, hvis den ikke faar det. Jeg tviler ikke paa, at det var velment fra den tidligere utenriksministers side, naar han nu tilraader høires regjering at se tiden an med den proposition. Men jeg ber ham betænke, hvor vil det føre hen? Jeg tror ikke, som saken ligger an, at det vil være mulig at avslutte en traktat, uten at man har klare linjer fra Stortingets side og at regjeringen har fuldmagt, jeg tror det ikke, og jeg ber ham

tænke over, om han ikke igrunden er enig med mig deri, at dette med forhandlinger paa grundlag av en mulighet, fører ikke frem.

Saa vil jeg komme til det, som selvfølgelig for mange, og kanskje ikke mindst for den sidste ærede taler, er det betænkelige ved hetvinsforbudets ophævelse - det kan jeg nu trygt si for lukkede døre nemlig importret for privat - men netop dette, at vi har faat et vinmonopol, hvortil vinhandelen er begrænset, netop dette gjør, at hvad der vilde ha været risikabelt for ett eller to aar siden, kan vi idag med meget mindre risiko gaa til. Dette, at private - jeg skjønner, at det særlig er en anstøtssten - kan faa importere hetvin, skal man ikke være saa ængstelig for. Den hete vin er begrænset til forholdsvis faa merker, og monopolet vil i almindelighet føre de sorter, og da har man den bestemmelse, at hvis monopolet fører de merker, har ingen ret til at indføre dem, i henhold til en kongelig resolution, som jeg for min del er ganske enig i. Men jeg haaber, vi kan gaa lenger. I et av de telegrammer, som utenriksministeren refererte, stod det uttrykkelig, at den portugisiske utenriksminister har antydnet nogen redaktionsændringer i artikkel 3. Hvis han hadde set paa saken saadan, at hete vine helt skulde gaa i klasse med lette vine, hadde artikkel 3 været helt overflødig. Saa selv ikke han tænker sig muligheten av, at vi skal sette de hete vine i samme klasse som de lette. Og at den kommunale selvbestemmelsesret med hensyn til utdelingen av skjønkerettigheter paa nogen maate skal begrænses, har ikke jeg den mindste frygt for, for allerede nu skjelnes der ved de kommunale bevillinger mellem skjønking og salg av de lette ølsorter og av bokøl og vin, og den ret vil de fremdeles ha. Der er ingen nødvendighet for, at nogen skal faa ret til at utskjænke hete vine, paa det punkt er vi ganske enige. Men netop fordi vi er enige der og den nu sittende regjering vil lægge al sin magt paa at faa opretholdt artikkel 3 og den sontring som der er, netop derfor er det av den aller største betydning, at regjeringen faar Stortingets fuldmagt, den fuldmagt, som ligger i, at hetvinsforbudet ophæves fra den tid, Kongen bestemmer, det vil si, fra den dag Norge kan opnaa de betingelser overfor Portugal, som anstaar sig et frit og selvstændig land og som det er i Norges interesse at avslutte traktat paa. Jeg vil i motsætning til den forhenværende utenriksminister fraraade, at man kjører i den gate, som han vil, at man skal begynde paany med traktatforhandlinger for saa senere at bringe forbudet frem. Det er akkurat den forkjerte vei, vi faar bare skuffelser, som vi ikke behøvet at faa ellers.

Statsminister Halvorsen: Jeg tror at man her ikke holder sig det væsentlige for øie. Det som Norges storting faar se i øinene, er den ting, som ikke er behagelig for nogen av os, at hvis vi vil ha traktater, saa maa vi forandre norsk lov. Det er forbudsloven, som er blit og er den store anstøtssten, det er den, hvorom jeg for min part og mange med mig paa forhaand har sagt - det er liten trøst i at si det - at den vilde bli anstøtsstenen. At norsk lov maa forandres forat vi skal faa traktater, er selvfølgelig ikke for nogen regjering en behagelig ting, og kunde det undgaaes efter vort syn, saa hadde

vi selvfølgelig ikke kommet med noget forslag herom. Men situationen er den - det synes et noksaa stort flertal i denne forsamling at være paa det rene med - at en toldkrig kan vi ikke ta. Kontingenteringslinjen er slaat ned for altid - hvad jeg ser som en stor lykke - og saa har man valget mellem at gaa til ophævelse av hetvinsforbudet eller at ta toldkrigen, og her faar enhver stemme efter sin samvittighet. Det er situationen.

Der er ikke tale om - som hr. Markhus sier - at gaa det kommunale selvstyre for nær. Det er gardert i den franske traktat og i den spanske traktat og likeledes i memorandumutvekslingen om den portugisiske traktat. Det er bare salgsretten det her gjelder. Jeg gir ikke noget for hr. Mowinckels ord, naar han nu maler den ulykke som skal ramme os, saa sort. Vi har dog hat frihet her like til 1917-18, saa vi vet da hvordan stillingen forsaavidt er. Vi er nu kommet i den stilling, at vi gjennom monopolet har faat en regulator, og det er en fordel. Man faar ta situationen som den er. Det er ingen som har lov til her at late overrasket, for det er jo det som har været fundamentet den hele tid, at der er ikke andre alternativer end enten at gaa til ophævelse av hetvinsforbudet eller at ta toldkrigen, nu efterat kontingenteringslinjen er slaat ned. Det faar man se i øinene. Vi vil gjerne forsøke om vi kan opnaa at ha nogen regulerende regler - staa friere med hensyn til hetvinen - men det er ikke sikkert det gaar, og de, for hvem dette spiller en saadan rolle at de av den grund finder det uforsvarlig at gaa til ophævelse av hetvinsforbudet - deres standpunkt er jo klart, men vi, som mener at dette ikke kan tillægges den vekt, vi har et andet standpunkt, og vi faar gaa vor vei. Der er intet at gjøre ved det.

Jeg tror vi har lov til at si at vi faar traktaten med Portugal. Hr. Mowinckel tillot sig at bruke uttrykket "det slettest mulige resultat". Hvorledes kan den ærede repræsentant si noget saadant? Hvad opnaar vi? Vi slipper kontingenten - de 850.000 liter -, vi faar like vilkaar for vor skibsfart med de mestbegunstigede land; det er forsaavidt bare dette ene punkt om at gjøre, og det skal gjøre det hele til "det slettest mulige resultat!" Hr. Mowinckel fælder derved den skarpeste dom over sit eget arbeide. Og jeg vil ogsaa ha sagt, at jeg ser litt klarere nu forsaavidt som det synes at være noksaa givet, at den tidligere utenriksminister la sit arbeide slik an, at Stortinget skulde være nødt til som en midlertidig ordning at stemme for en kontingenteringstraktat, forat vi saa under løpetiden skulde staa frit til spørsmålet om vi vilde ha den ene eller den anden ordning - jeg synes vi faar det sagt i utvetydige ord. Men da sier jeg, at hr. Mowinckel ikke - i aand og sandhet ihvertfald - har fulgt det løfte, som han gav da vi sluttet kompromisset av 1ste august ifjor. For var det noget som var klart, saa var det at vi, ihvertfald det parti hvis fører jeg er, aldrig mere vilde gaa med paa nogen kontingenteringstraktat. Det hadde han faat sagt saa tydelig, at han ikke kan late overrasket - han visste at det var ikke følge at faa.

Jeg forstaar ikke denne procedyre, jeg forstaar ikke hvorfor vi ikke som voksne mennesker kan se stillingen i øinene uten at kaste op alt dette støv for at skjule det virkelige

forhold. Der er intet passert som vi ikke maatte være forberedt paa paa forhaand, og der skal intet spares for at forsøke at opnaa en friere stilling paa de punkter hvor vi alle gjerne vil ha det. Men spørsmålet blir klart og rent og skarpt: Skal dette være avgjørende for spørsmålet om toldkrig eller traktat med Portugal? Det spørsmaal kommer man ikke forbi. Og jeg vil ogsaa si til hr. Mowinckel - jeg har ikke villet si det før, men nu er det bragt ind - at det er jo givet, at er det nogen som har ansvar for den situation vi er oppe i, saa er det hr. Mowinckel. Han har ført forhandlingerne paa en saadan maate, at det portugisiske utenriksministerium selv sier, at der fortrinsvis er ført forhandlinger paa kontingenteringslinjen. Men det er ikke det værste. Det værste er, at han som Norges utenriksminister stod her i Stortinget - som præsident Lykke fremholdt - og sa, at han visste at hans eget forslag vilde bli nedvotert, men saa skulde ogsaa det andet efter hans mening gaa med i faldet. Det sa Norges utenriksminister, skjønt han maatte vite, at det var langt fra i landets interesse. Det er min oprigtige mening, at saadan skal en utenriksminister ikke snakke, men jeg sier det her, og jeg haaber jeg skal slippe at si det for aapne døre, for jeg mener at det ikke tjener til nogen ting at vi her søker at skylde paa hverandre. Det som er nødvendig, er at man ser saken akkurat som den er, uten at man føier til baade det ene og det andet, som i virkeligheten ikke har noget med saken at gjøre. Og dette skal bli holdt frem saa klart for aapne døre, at det skal høres over hele Norges land, derom kan man være forvissat. Her tales om komedie, at vi spiller komedie, og jeg vet ikke alt, hvad hr. Mowinckel sa. Jeg skjønner ikke den slags uttalelser. Har han endda ikke forstaat, at det er en fast og dyp overbevisning, som ligger til grund for den linje, vi har valgt? Har han ikke forstaat det, eller vil han ikke tro det? Jeg sier, at hadde vi gaat ind paa kontingenteringslinjen en gang til - ja, saa var vi straks kommet i den stilling, at jeg tror, at det samlede Storting vilde ha sagt og ønsket, at det aldrig var kommet ind paa den linje. Saa meget kan jeg si, saa meget har jeg set, siden jeg tiltraadte igjen. - Jeg skal ikke opta videre forhandlinger. Jeg synes, at det som det gjælder, det er, at vi ser nøgternt paa stillingen, og da er det, som jeg har nævnt, et punkt, som vi gjerne vil forandre, men som det er mulig vi ikke kan faa forandret. Og hvis stillingen er den, som jeg er bange for at den er, at den portugisiske regjering sier, at den vil først se, at det er alvor her i landet med ophævelsen av hetvinsforbudet og netop paa samme maate som hr. Mowinckel spænder bena under det andet alternativ, det som man var forpligtet til at forelægge os, saadan at vi kunde staa frit og vælge det om vi vilde - ja, saa er det ikke andet for, saa faar man gi regjeringen det samtykke, som man ber om. For der er jeg enig med hr. Lykke: det er givet at regjeringen med den ret, med den magt til at sætte loven i kraft eller la det være har en sterk stilling likeoverfor den portugisiske regjering og den skal bli utnyttet til det yderste. Det har hr. Lykke saa usvigelig ret i, hr. præsident.

Myklebust: Um den norske regjering si stoda vil verta sterk naar det gjeld Portugal, um Odelsting og Lagting straks gjeng til aa vedtaka lovi um aa taka burt heitvinforbodet, det tykkjest meg vera overlag tvilsamt. Daa eg saag det fyrelegg som regjeringi no hev lagt fram um aa taka burt heitvinforbodet, fekk eg straks den meining at regjeringi hadde slege inn paa ei gali lina, naar ho kom med den proposisjonen no utan at ho paa fyrehand hadde trygt seg at ein kunde gaa til avgrensande fyresegner med umsyn til heitvinumsetnaden. Det maa vera klaart at landet veikjer si stoda ved at ein no utan vidare gjeng paa aa taka av gjeldande forbodsfyresegner, utan gjenom traktatane aa tryggja seg at ein kann gaa til strengare fyresegner med umsyn til umsetnaden av heitvin, um ein i det heile gjeng til aa taka burt forbodet. Det hev vore peika paa her at ein skulde ha garanti i vinmonopolet; men tilhøvet er at paa den maaten som det no ligg til, er det ingi trygd i det, utan at ein kann faa reglane for umsetnaden brigda. Eg er heilt einig i det som den fyrre utanriksministeren sa, at den lina som me no maa fylgja for aa søkja aa gjera det beste som kann gjerast for landet vaart i denne vanskelege tidi, det er at regjeringi tek den naudsynlege tidi og kjem fram med eit nytt traktatgrunnlag, og - dersom det er so at det er fleirtal her i Stortinget for aa taka burt heitvinforbodet - at ein daa i tilfelle fær tryggare fyresegner um kontrollera sal med umsyn til heitvinen, enn no er tilfellet. Eg kann ikkje koma forbi at det er den rette lina. No aa vedtaka det lovframlegg som ligg fyre, det vil veikja vaar stoda. Det er under kjensla av dette at mindretalet i tilraadingi hev peika paa dette. Vaar prinsipielle stoda med umsyn til heitvinforbodet er gjevi i det at me peikar paa at den noverande lovi ikkje kann brigdast utan gjenom ei folkerøysting. Men skulde det vera fleirtal for aa gaa til eit brigade no, so maa i alle fall saki staa ut til dess ein hev fenge brigda lovreglane paa dette punkt, og eg meiner at det er det einaste rette aa lata saki kvila, og at regjeringi daa kjem med tillegg til den lovi som er sett fram her, som tryggjer desse ting som eg her hev peika paa. Her hev vore nemnt at den fyrre utanriksministeren tala i den leidi, at han paa partiet sine vegner gav lovnad um at vinstre skulde hjelpa til med aa taka burt heitvinforbodet. Eg forstod ikkje den vyrde utanriksminister sine ord soleis; men eg meiner at stort set er vinstre si stoda til sjølve burttakingi av heitvinforbodet og elles med umsyn til skipnaden, um det skulde verta til det at det er fleirtal i Stortinget for det, markera ved den lina som er dregi upp i nemndtilraadingi.

Statsraad Klingenberg: Jeg maa si, at jeg blev adskillig overrasket jeg ogsaa over, at det var mulig for den ærede repræsentant hr. Mowinckel at søke at fremstille dette, som om vi stod likeoverfor en aldeles overraskende ulykke. Sandheten er da helt enkelt den, at det som er håndt og det som er oplyst det er, hvad der er klarlagt fra vor side som vor linje fra første stund av helt fra den dag vi paa det bestemteste advarte mot den dristighet at vedta forbudsloven midt under traktatforhandlingerne. Det har vi aldrig lagt skjul paa, at det ansaa vi for en dundrende fejl. Den lider vi under, og den

feil vil vi rette paa og vil ikke Stortinget gi os adgang til det, blir det Stortingets ansvar. Det er ikke noget nyt dette.

Det er et par punkter som har været nævnt her, som igrunnen bragte mig til at begjære ordet; det er talen om det kommunale selvstyre, at det skulde berøres. Jeg vil om disse ting si, at jeg som chef for det departement, der rent fagmæssig har at forberede loven om ophævelse av hetvinsforbudet, naar den sak kommer til behandling, selvfølgelig skal ha fuld klarhet over alle de spørsmaal som melder sig, baade under hensyn til landets lovgivning og under hensyn til det som en eventuel traktat maatte betinge. Der skal ikke mangle paa det. Men jeg skal allerede idag faa lov at si et par ting om det, - jeg har selvfølgelig viet spørsmålet adskillig opmerksomhet. Naar det er uklart kommer det av de mange love vi har, som ikke jeg har noget ansvar for, men som nu engang foreligger, - de mange love: monopolloven, salgsløven og forbudsloven, og saa traktaterne og resolutionerne om monopol. Det kommer til at stille sig saadan, at det kommunale selvstyre finder ingen fremmed magt mig bekjendt paa at stille nogen vilkaar om. Det vil være fuldstændig like uangripelig paa dette omraade som det har været nogensinde før. Det vil da si, at en kommune kan negte enhver utskjækningsret ganske som før, en kommune kan gi ret til utskjækning av øl men ikke vin. Paa skjækningsomraadet er der overhodet ikke nogen forandring, efter min opfatning kan der gis skjækningsret til letvin men ikke hetvin; det er der ingenting i veien for. Naar vi saa staar likeoverfor salg, er det monopolet og dets godkjendelse som nødvendiggjør, at i en kommune i landet maa monopolet ha salgret paa trods av det kommunale veto, - i en kommune, et sted maa det ha et salgssted. Det er ikke noget, som er hitført av os eller denne situation, det er noget som følger av monopolloven. Men ellers har monopolet fuldstændig raadighet over, om det vil søke salgret, og kommunerne har adgang til efter min mening at negte salgret, om monopolet søker. Det er ikke noget indgrep i disse ting som her foreslaaes; det blir ganske uforandret. Man har ikke ret til at staa og skrømme med slikt som her er berørt særlig av hr. Markhus. - Saa er det det andet spørsmaal om, at man skulde bringe paa det rene om det var mulig at hitføre en lovgivning, som satte strengere regler for bruk av hetvin eller anden vin, - det som hr. Myklebust var inde paa. Ja, det er jo det vi forsøker at opnaa, det var en av de ting vi gjerne vilde imøtekomme med. Men det siger jeg likefrem, at lykkes det ikke, er det ikke det mindste overraskende for mig, og jeg tar konsekvensen av det; det har jeg aldrig lagt skjul paa. Da faar det bli som det er, og den som synes det da blir værre end han ønsker at ha det og heller vil ha en toldkrig, faar gjøre det. - Som jeg har sagt vil det ikke være saa farlig, og jeg er ganske enig i den betragtning, at tilstedeværelsen av monopolet paa dette omraade vil yde en garanti, som aldeles ikke maa undervurderes. Jeg kan ikke skjønne andet end at alle gode hensyn allerede er tilgodeset gjennem den adgang vi har til faktisk at øve den raadighet over dette som er nødvendig; man kommer ikke til igjen at opleve laddevintrafikken, det er umulig, hvis ikke monopolet svigter sin pligt, men det er der vel ingen som tænker sig muligheten

av. - Jeg vil si: Ta dette her ganske rolig, det er ikke noget at male saa svart. Man faar gjøre sig klart op sin mening om tingen og ta sit ansvar. Og det vil jeg si, at tar Stortinget den stilling, at det ikke engang vil løse det spørsmål, at vi faar anledning til at ophæve hetvinsforbudet, hvis det blir nødvendig for traktaternes skyld, faar det bli Stortingets ansvar, og enhver forsinkelse, den vil jeg fraraade. Den som hitfører den, faar ogsaa ta ansvaret for følgerne av den.

Scheflo: Jeg var en av dem som stemte imot propositionen om traktat med Portugal. Jeg er dog i den gunstige situation, at jeg slap at være med at danne regjering og ta det rent parlamentariske ansvar. Jeg skal derfor heller ikke være skadefro overfor den nye regjering, men naar den ene statsraad nu efter den anden træder frem og later som om den situation vi nu er i, er noget som man maatte være forberedt paa, og som spesielt de selv var forberedt paa under sakens behandling - da vil jeg si det forbauser mig noget. Vi som heller tok toldkrig end at ophæve forbudet uten folkeavstemning, vi kan si at vi var forberedt paa disse konsekvenser, men hr. Halvorsen, som først og fremst er imot toldkrig, at han nu kan føle sig lykkelig, det skjønner jeg ikke. Vi befinner os fremdeles i toldkrig, og vi øiner ikke endnu naar vi kan komme ut av toldkrigen eller paa hvilken maate. Hvis vi skal behandle lovpropositionen nu i de nærmeste dage for aapne døre, skal det da være tilladt at se paa den lovproposition i relation til traktatsspørsmålet, skal vi kunne faa snakke om hvilke betingelser Portugal nu stiller, hvilke krav Portugal stiller? Det har betydning for bedømmelsen av hvorvidt det er nødvendig at gaa til ophævelse av hetvinsforbudet. Hvis vi faar lov til det vanskeliggjør det naturligvis forhandlingerne. De er derfor efter min mening ganske nødvendig, at forhandlingerne er bragt helst til fuld og hel avslutning, før vi tar fat paa lovbehandlingen. I vor gruppe er der naturligvis en række repræsentanter som ikke uten tvil tar det standpunkt at stemme ned forslaget om hetvinsforbudets ophævelse. Det er mange som har indtat den stilling, at de tænkte som saa, at nu faar vi ofre forbudet, og som under tvil stemmer mot regjeringens proposition. Men slik som saken nu ligger an, at man skal presses, at man skal gaa til behandling av loven før man vet hvad Portugal yder til gjengjæld, tror jeg at disse som var i tvil ikke vil være i den mindste tvil om hvad de bør gjøre. Vor gruppe kommer til at bli enstemmig under enhver omstændighet, men enstemmigheten vil bli mere hugheil naar man her skal indbydes til at kjøpe katta i sækken. Jeg tror at det til syvende og sist vil vise sig, at vort forslag om at man ikke skulde gaa til at forandre forbudsloven før man hadde spurt folket ved ny folkeavstemning - jeg tror at nogen hver nu begynner at indse at det var det eneste rigtige forslag. - Jeg vil benytte anledningen til at komplimentere den nye regjering for dens store interesse for at bevare vinmonopolet. Det er visselig nødvendig at regjeringen gjør alt hvad den kan for at beskytte det spæde barn. Det blir nemlig sterkt angrepet i disse dage, voldsomt angrepet, gement som det ofte er naar angrepene kommer fra hørepressen, fulde av løgn og

uhumskheter. Hvis dette fortsætter har man ingen garanti for at vinmonopolet blir levedygtig, at det kan holde sig. Det er derfor noget vi alle vil glæde os over, at vi nu har faat en regjering som forstaar den rent sociale betydning av vinmonopolet, og vi faar da haape at den ikke bare for lukkede døre, men offentlig slik at "Aftenposten" og "Morgenbladet" kan referere det, siger at det er nødvendig at man ikke behandler vinmonopolet slik at det blir ødelagt.

Hambro: Jeg hørte med megen interesse og jeg tør ogsaa si med sympatisk forstaaelse den glæde hvormed den tidligere utenriksminister Mowinckel nu konstaterer at han denne gang var i fuld overensstemmelse med hvad han selv hadde uttalt for et par uker siden. Det er ikke altid at den ærede tidligere utenriksminister har været i den stilling. Og han var ikke bare i overensstemmelse med sine ord, men han var ogsaa i overensstemmelse med sit hele væsen og med sin hele politiske linje ved de indlæg han kom med i debatten her idag. Og jeg tror virkelig, at naar stemningen i salen idag har nuanceret sig noget anderledes end kjendsgjerningerne egentlig skulde gi adgang til, saa kommer det derav at der er noget av en væsensforskjel mellem den tidligere utenriksministers maate at optræ paa og den fungerende utenriksministers maate at optræ paa; og de som ikke kjender de to herrer, kunde let derav utdra den slutning at kjendsgjerningerne laa noget anderledes an end de i virkeligheten gjør. Den tidligere utenriksminister fulgte den politiske linje, som har meget for sig, at han meddelte de bedrøveligste kjendsgjerninger og de ting som for de aller fleste vilde staa som politiske nederlag, med den gladeste mine og med den freidigste stemme. Den fungerende utenriksminister bruker leilighetsvis den taktik at han meddeler ogsaa glædelige kjendsgjerninger med det mismodigste uttryk og med den bedrøveligste stemme. Jeg tror at det muligens paa dette tidspunkt av forhandlingerne her inden fire vægge vilde været korrekt om den fungerende utenriksminister hadde virket noget mere glædelig end det muligens er klok taktik naar man forhandler med portugiserne eller med spanierne; for det faktiske forhold er jo i virkeligheten det, at der er ikke meddelt noget som gir anledning til bekymring for andre end hr. Markhus. Det billede hr. Scheflo brukte om at man ikke vil kjøpe katten i sækken er jo forsaavidt korrekt; det er netop det vi vil komme bort fra, og som vi ogsaa vil at Portugal skal komme bort fra. Den linje som følges og som maa følges, er den, at begge parter aapent skal vite hvad det er de gaar til. Der tales her som om Odelsting og Lagting blev opfordret til uten videre at sætte hetvinsforbudet ut av kraft. Det er jo ikke det der er tale om. Der er tale om at gi en bemyndigelse til at ophæve loven om hetvinsforbudet hvis det skulde bli nødvendig. Og hvorledes overhodet en regjering paa dette tidspunkt skulde kunne føre forhandlinger med Portugal uten at ha den fuldmagt, det er iethvert fald mig ganske uforstaaeligen. Og naar regjeringen er bragt i den stilling at den maa ha den fuldmagt, hvem er det saa som bærer hovedansvaret for det? Det er, som den ærede repræsentant Lykke var inde paa, det er den tidligere utenriksminister, fordi han forhandlet med Portugal, som det er

blit sagt, fortrinsvis paa et kontingenteringsgrundlag, fordi han fremla for Stortinget et fuldt færdig traktatutkast byggende paa kontingentering, men ikke forela en helt utarbeidet og fra norsk side helt bearbeidet traktat byggende paa

hetvinsforbudets ophævelse. Derfor har det været nødvendig at bearbeide saken noget mere end det ellers skulde være ønskelig. Jeg vil ikke ubetinget rette det som en bebreidelse mot den tidligere utenriksminister. Jeg stemte mot den bemyndigelse som regjeringen i sin tid fik til at slutte traktat med Spanien og at opta disse forhandlinger fordi jeg tror at det altid er vanskelig at føre parallelle forhandlinger paa helt divergerende grundlag og fremlægge alternative traktater. Man maatte regne med det.

Der har tidligere været argumenteret fra venstres side med, at vi kan ikke vedta et traktatutkast byggende paa de præmisser som er kommet til uttryk i alternativ B, fordi vi har loven; og man kan forstaa det. Nu vil man altsaa ikke ophæve loven, ikke engang gi regjeringen bemyndigelse til at ophæve loven; men man vil allikevel forhandle - og indbyr portugiserne, som vil ha visse erfaringer likesom spanierne har visse erfaringer, til at forhandle med os uten at ha nogen anelse om hvad der skal komme ut av vor sæk. Jeg tror det er riktig og jeg tror det er værdig at begge parter forhandler fuldt aapent. Det er ikke tilstrækkelig at være en spiller naar man driver utenrikspolitikk; det er nødvendig at være en god spiller, og dertil kræves ogsaa at man melder rigtig, og der kræves at man tæller rigtig. Jeg tror ikke at den ærede forhenværende utenriksminister var helt sikker hverken i tællekunsten eller i meldekunsten.

Jeg er enig med statsministeren i - ikke at være lykkelig over at vi forhandler med Portugal som vi gjør idag - men at være lykkelig over at vi har stemt ned kontingenteringen. Naar vi ser at selv en stat av saa sekundær art trods sin størrelse i forskjellige henseender som Polen, naar den skal forhandle med Norge om handelstraktat, begynner med at komme med krav om at vi skal ta ind en kontingent med polsk brændevin, saa tror jeg vi alle har forstaaelsen av hvorhen vi er kommet i mellempolitikk anseelse, og hvor nødvendig det var at vi fik slaat ned kontingenteringen. Jeg har personlig alltid hat liten trang til at revidere lovgivningen under hensyntagen til de rent traktatmæssige interesser, slik som de kommer frem i forholdet til Portugal. Jeg forstaaer fuldt ut at man ikke føler sig tiltalt av det. Men ansvaret for de ting maa da falde paa dem som mot raad og mot advarsler vedtok de lovbestemmelser som vi eventuelt maa ændre. Og jeg synes at hr. Markhus, hvis oprigtige og ærlige begeistring for det syn han forfegter, jeg fuldt ut anerkjender, skulde ta sig det som en oppgave og et studium at gaa igjennem aktstykkerne i de tidligere forhandlinger om traktater og andet og se hvorledes avholdsfolkets ledere førte os frem fra 1908 av, fordi de la større deig op end de kunde faa bakt. Jeg vil anbefale ham at læse de ord som hr. Egede-Nissen under debatten om den franske traktat dengang henvendte til avholdsfolkets førere, hr. Aarrestad og hr. Abrahamsen, da de maatte gaa sit tilbaketog.

Hr. Egede-Nissen brukte det uttrykk, om jeg ikke mindes meget feil: "Disse slagne førere", sa han, "som burde være feiet ut av salen med en støvekost". Jeg er ikke sikker paa at hvert ord er det rigtige, men jeg tror at det er det. Jeg vil anbefale hr. Markhus at læse de ting. Det er tiltalende og det er godt at der gjøres djerve fremstøt fra hr. Markhus og hans meningsfællers side. Men de bør overveie den ting at slike fremstøt fra en enkelt fraktion eller en enkelt gruppe kan komme til at indebære en fare for den hele front, naar der føres længere frem end fronten har tyngde til at følge efter. Det er det som er skedd her.

Denne tale om at utsætte behandlingen av propositionen forstaaer jeg ikke. Likeoverfor Portugal maa jo det efter hele sakens forhistorie alene se ut som om Norge nu vil trænere saken og ikke mener det alvorlig. Vi har kun een ting at gjøre, hvis vi overhodet mener det alvorlig, at vi ikke vil ha toldkrig med Portugal, det er at gi regjeringen bemyndigelse til at sætte hetvinsforbudet ut av kraft. Det er jo den eneste trumf regjeringen kan ha paa haanden under forhandlingene med Portugal, den eneste værdifulde trumf. Da vil den kunne si at "med det som Dere byr os nu kan vi ikke sætte hetvinsforbudet ut av kraft." Men har den ikke faat den bemyndigelse, har den ikke faat den tilkjendegivelse fra Stortinget at Stortinget har tillid til at regjeringen ikke vil misbruke den bemyndigelse, da har den jo overhodet ikke nogen autoritet at forhandle med Portugal paa, da er den lammet fra først av. Det faar saa bli Stortingets sak, naar traktatutkastet foreligger fuldt utarbeidet, om man vil godkjende det eller om man finder det indeholder slike bestemmelser at man ikke vil godkjende det. Men trænere man saken nu, da kan jeg ikke forstaa andet end at portugiserne maa faa det indtryk at det ikke er bona fide forhandlinger vi driver. Vi er ikke velset som forhandlere i vinlandene for tiden, og vi kan forstaa det. De har dernede meget vanskelig for at forstaa det reelle og nationale i vore standpunkter. Vi plikter nu at forstaa det rent psykologiske, at gjøres der nu dette ophold igjen, da kan hverken hr. Wedel eller andre komme hjem og by os noget som vi er tjent med.

Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg hadde ikke tænkt at ta ordet mere, men der er siden jeg sidst hadde ordet fra to forskjellige høirehold kommet direkte beskyldninger mot mig om at jeg ikke har bevart den rette diskretion under debatten om Portugaltraktaten. Jeg tilbakeviser det som ganske ugrundet. Det skulde set nydelig ut, om utenriksministeren som har fremsat propositionen, ikke likeoverfor Stortinget skulde forklart dens hensigt og dens rækkevidde. Det skulde set nydelig ut at jeg som utenriksminister skulde ha sagt at hr. Halvorsen hadde ganske ret, naar han fortolket dette slik som om det ene alternativ blev liggende uvotert over, naar det motsatte var forholdet. Og tror man at mine uttalelser har eller har kunnet ha nogensomhelst indflydelse likeoverfor Portugal? Portugal har jo selv fremsat forslaget. De kjender jo de mindste detaljer, de kan baade læse og forstaa, og det jeg sa var bare den selvfølgelige ting, at slik vilde det bli forstaat, for slik var det. Nei, naar man nu kommer med den

slags beskyldninger mot politiske motstandere, saa viser det bare den ting, at man har spillet fallit, og at man forstaar det selv. Saa var det en anden ting ogsaa som hr. Halvorsen kom med, og som han flere gange er kommen tilbake til, idet han spurgte, om ikke vi paa vor side forstod, at hans vei og linje var uttryk for en dyp og opriktig overbevisning? Jo selvfølgelig, men det er den taktik han har fulgt for at faa Stortinget med paa det, som for ham er en dyp og opriktig mening, som vi har bebreidet ham, og som jeg bebreider ham den dag idag. Han kunde og burde ha prøvet dengang, da Stortinget stod ganske frit, om Stortingets flertal delte hans overbevisning og mening, og det var der god anledning til - og det blev sagt ham, og der blev sogar fra min side trukket op et forslag til ham for at han paa forhaand kunde prøve, hvad Stortingets mening var. Hadde han dengang faat Stortingets flertal bak sig, saa hadde vi idag staat ganske anderledes, vi hadde nemlig som jeg har sagt før hat en avtale med Portugal, og vi hadde kunnet ophæve hetvinsforbudet, før kontingenteringen hadde traadt i kraft. Det er forholdet. Nu er der vistnok sat en ny streng paa denne violin, som i høi grad synes at ha mistet sine gamle strenge, og det er, at naar vi nu vedtar hetvinsforbudets ophævelse, saa gjør vi det igrunden ikke. Vi bare gir regjeringen en fuldmagt til, om og hvis den skulde opnaa saa og saa gode vilkaar, da at ophæve hetvinsforbudet. Det er en ganske ny tone. Det er bare en trumf som vi skal gi regjeringen paa haanden, sa hr. Hambro; men forholdet er, at regjeringen har jo brukt den trumf. Hvorledes vil regjeringen staa likeoverfor Portugal, hvis Stortinget siger: Vi gir denne bemyndigelse, men regjeringen vil ikke bruke den, eftersom den har brukt den. Hr. Michelet kan bare en gang til referere sine telegrammer - utenriksministeren har jo paa regjeringens vegne svaret, at han er ganske enig i Portugals forslag bare med en liten reservation. Og naar man nu siger, at den tidligere utenriksminister forhandlet væsentlig og fortrinsvis paa kontingenteringsalternativet, saa er jo et tilstrækkelig svar paa det, at det andet alternativ med fri import var saa godt, saa uttømmende, at det er akkurat det alternativ, den nye regjering foreslaar lagt til grund for dens nye traktat, kun med en liten ændring, nemlig en prøve paa at faa opsigelsestid - og den prøve er faldt saa uheldig ut, som vi idag har været vidne til.

A. Holmboe: Jeg maa bekjende, at det ikke var med nogen glade følelser jeg hørte paa den ærede utenriksministers utredning idag, og jeg mener i motsætning til hr. Hambro, at den ærede utenriksminister med den gravalvorlige tone og hele det utstyr som han brukte var i fuld overensstemmelse med situationen, og jeg tror ikke, at denne debat heller har bidraget til at løfte motet hos dem som imøtesaa, at vi nu snart skulde faa en traktat med Portugal. Det gaar naturligvis an at procedere sig op til en vis stemning, og det gaar sogar an at procedere sig op til at vise en slags munterhet; men hvis den ærede regjering og hvis de ærede regjeringspartier tror, at vi idag staar nærmere ved avslutningen av en traktat med Portugal, end vi gjorde for 14 dage siden, hvad reelle

hindringer angaar, saa tror jeg, at de ærede herrer snart vil faa noget andet at vite. Jeg synes, det er ganske klart, at vor stilling likeoverfor Portugal idag er svækket, og det værste er efter min mening det, at de blandt os, som principielt heller vil ha traktatkrig end de vil ha traktat, de har faat sine kort betydelig styrket ved det som er håndt og ved de opplysninger som er git idag. Det er efter min mening det værste og det vanskeligste ved hele situationen, og jeg maa si, at jeg som repræsentant for et fiskeridistrikt ser ikke med nogen glæde paa den situation. Det som egentlig bragte mig til at gripe ordet idag - jeg hadde ikke tænkt at si noget - det var noget, som ble sagt av den ærede statsminister i hans sidste foredrag. Det var hans bebreidelse likeoverfor den tidligere utenriksminister for at han ikke hadde fremlagt de to alternativer særskilt og ikke hadde været fuldt loyal imot Stortingets beslutning av ifjor. Der blev spillet nok saa sterkt paa den streng idag som det ogsaa tidligere har været spillet paa den. I den anledning vil jeg gjøre et par bemerkninger. Jeg vil gjøre oppmerksom paa, at jeg har hat anledning til siden ifjor paa nok saa nært hold at følge høires taktik i traktatsspørsmålet - jeg sat nemlig i konstitutionskomiteen ifjor, og jeg vil si, at hele den linje som høire har fulgt her i traktatpolitikken har virket paa mig som illoyal. Det er mulig, at jeg tar feil, men jeg siger bare her det indtryk jeg har hat, og jeg skal forklare, hvorfor jeg har faat det indtryk. Da vi behandlet traktaterne ifjor, saa blev der fra forskjellige sider saa sterkt som mulig fremsat provokationer til høire om at komme frem med sin egen linje, saa Stortinget kunde faa ta standpunkt til den; men det var umulig, høire vilde ikke komme frem med noget forslag. Høires taktik var dengang det, at alle de andre skulde fremkomme med sine forslag; saa skulde det ene efter det andet voteres ned, og høire skulde da til syvende og sidst, naar de forskjellige forslag var nedvotert, komme frem paa arenaen. Ifjor da saken hadde været under debat i flere dager, svigtet omsider modet, og saa blev der indgaat et kompromis. Iaar har vi set akkurat den samme taktik gjort gjældende. Høire har under traktatdebatten ikke fremsat noget forslag. De ventet, til alle de andre alternativer var nedvotert, og saa kom det øieblik, da de mente det var passende at bruke brækstangen. I anledning av de bebreidelser som av den ærede statsminister blev gjort overfor den forrige utenriksminister, vil jeg minde om, at den forrige utenriksminister under den sidste traktatdebat angav tydelig for høires fører, hvilket voteringstema han burde foreslaa, hvis han vilde faa høre Stortingets standpunkt til det. Men taktiken var aldeles tydelig dengang som tidligere, at der skulde ikke voteres over høires standpunkt, og jeg mener det, at naar man har et saa utpræget standpunkt, som høire har i denne sak, saa burde høire allerede paa forhaand ha latt Stortinget faa anledning til at ta standpunkt til dette istedenfor, som de altsaa gjorde, at undlate at la Stortinget ta standpunkt til det. Og nu sitter vi da i den situation vi sitter i idag, og som efter min mening er meget værre end vi kunde hat den. Det er ikke noget glædelig i og for sig at si dette, det er ikke noget glædelig at fortsætte denne debat. For

man utdyper jo bitterheten mellom de forskjellige standpunkter. Men man maa dog i al retfærdighets navn ha ret til at svare paa saa sterke bebreidelser, som der er gjort f.eks. fra den ærede statsminister. Jeg vil si for mit personlige vedkommende, at jeg ser med stor bekymring paa det alternativ, at hetvinen skal frigives. Jeg er, som man vet, ikke nogen tilhænger av forbudet. Men man maa jo ikke undervurdere den faktiske kjendsgjerning, at der i vort folk var et stort flertal for forbud og at der muligens endda er et stort flertal. Det er jo en kjendsgjerning, som man ikke kan undlate at ta hensyn til, hvor meget man end personlig kunde ønske forbudets ophævelse, og jeg for mit vedkommende mener det, at hadde vi faat vedtat den kontingenteringstraktat, som forelaa, saa kunde vi i ro og mag ha overveiet, hvordan vi skulde vedta garantier for hetvinsbruken her i landet. Jeg er bange for, at der blir store misbruk. Jeg ser ikke med saa stor optimisme paa den ting, som det hævdes fra høire idag, og jeg mener det, at vi kan komme til at staa i den situation, spesielt hvis misbruken blir stor, at der om et aars tid eller to atter kommer et stort flertal og forlanger, at nu skal forbudet indføres paany. Og hvad er situationen da? Jeg mener, at det var visselig en feil, det var visselig altfor litet overveiet, da forbudet blev indført her i landet. Men nu er jeg bange for, at vi gaar hen ogsaa uten tilbørlig overveielse og forberedelse og ophæver dette forbud - hvis det i det hele tat blir ophævet - og saa kommer vi til saadan at svinge frem og tilbake mellom de to yderligheter til stor skade først og fremst for landets næringsliv og ogsaa til stor skade for de sociale og moralske spørsmaal, som opstaar i forbindelse med forbudet. Jeg vil si, at jeg beklager den situation, som er opstaat idag, og jeg tror, at flere, som idag synes at være optimistiske, vil komme til at se noksaa mørkt, naar vi har oplevet nogen dager fremover.

J. E. Mowinckel: Jeg skal ikke komme nærmere ind paa, hvad den sidste ærede taler uttalte. Der kunde være grund til at hefte sig ved forskjellig av det, men det faar ialfald være til senere. Saavel han som min ærede navnefætter, den forrige utenriksminister, saa meget mørkt paa situationen nu. Jeg kan godt forstaa det. Ti naar man ruller gardinerne ned for sandheten, blir det gjerne mørkt. Den forrige regjering, som hadde faat paalæg av Stortinget om at fremlægge traktat saa at si i to alternative utkast, har ikke helt opfyldt det paalæg, og jeg brukte det billede, da jeg hadde ordet under debatten om kontingenteringstraktaten, at jeg hadde indtryk av, at den forrige regjering hadde behandlet kontingenteringsveien med egte moderlig kjærlighet og den fri importvei med en stedmoderlig. Det gav ialfald regjeringens proposition dengang indtrykket av. Der var imidlertid dengang et slags utkast til traktat paa grundlag av fri import, og hvad er det nu den nuværende regjering har forsøkt at gjøre? Jo, paa grundlag av det utkast har den søkt at opnaa en forbedring. Ti den forrige regjeringens utkast gik ut paa traktat for ett aar - sier og skriver ett aar - uten nogen opsigelse. Men den omstændighet, at man kan sikre sig en opsigelse, er av alle erkjendt som en forbedring. Og hvad er det nu den nuværende regjering holder

paa at arbeide med? Jo, at opnaa en opsigelse paa saa lang tid som mulig. Det heter, at der er liten sandsynlighet for, at vi kan opnaa en opsigelse paa mere end en maaned. Ja, hvad er saa egentlig grunden dertil? For mig staar det slik, som at de uttrykk, den forrige utenriksminister benyttet under traktatdebatten, har konfundert Portugal. Han vilde jo gi det utseende av, at alternativerne A og B skulde sees i sammenheng, og hvis man nedstemte A, saa nedstemte man ogsaa B, sa han. Man kan ikke forundre sig over, at Portugal under disse omstændigheter er noget desorientert, og at det derfor gjerne vil ha den fulde klarhet over dette, før det kan gaa med paa en opsigelse. Man maa ogsaa erindre, at Portugal selvfølgelig gjennom sine representanter her følger med, hvad der tildrar sig. Og naar det idag fra flere hold gjentagende er henvist til, at vi gjennom vinmonopolet har faat en regulator med hensyn til omsetningen av vine, som kan antas aa være mindre god - med andre ord aa skulle forhindre omsetningen av skadelig vin - saa er jeg enig deri; men der er en anden side ved vinmonopolet, som jeg gjerne vil omtale her for lukkede dører, og det er den side av saken, at den prispolitik som vinmonopolet har villet befølge, selvfølgelig har vakt opmerksomhet ogsaa i vinlandene. Det er jo en klar sak, at i det øieblik der fra vinmonopolets side holdes priser, som efter vinlandenes opfatning tjener til aa begrense omsetningen, saa vil i og med dette følgen være, at vi løper den risiko, at naar vi neste gang skal fornye traktaten, saa faar vi ikke fri import men kontingent. Det er den risiko man løper ved, at vinmonopolet styres saaledes som nu. Dette vil jeg ha sagt her for lukkede dører. Hr. Scheflo beklaget, at høirepressen og andre arbeidet mot vinmonopolet. Nei, vi gjør ikke det, vinmonopolet er en kjennsgjerning. Men hvad høirepressen og andre arbeider mot, det er, at vinmonopolet skal drive en politik, som vanskeliggjør for fremtiden aa opnaa traktater gunstige nok for vort land. Det er det, vi vil kjempe for. Og man faar erindre det, at saavel Spanien som Portugal gjentagende gange har sagt, at alene fri import av deres hetvin vil kunne tilsikre os en varig ordning. Men det er ogsaa git, at hvis vi nu skal begynne aa forkludre det som av hr. Myklebust antydet ved aa faa innskrenkende bestemmelser, en slags rasjonering av hetvin, saa vil vinlandene paany begynne aa ræsonnere over, hvorledes man handler i Norge med deres interesser, og innrette sig derefter likeoverfor os. Det behøver man virkelig ikke aa være voksne mennesker for aa forstaa. Det har været nevnt, at der atter maa presters en klipfiskgaranti. Ja, det er mulig, at det er en nødvendighet. Men jeg kan ikke forstaa andet enn, at hvis man nu samarbeider alle i ærlighet for aa opnaa den best mulige ordning, saa blir en klipfiskgaranti ganske upaakrevet. Men skal der kastes inn det ene og det andet forstyrrende element i forhandlingene, da er det noget ganske andet, da kan det hende, at vi slutter med aa maatte yde garanti for klipfisken, fordi der drives en slags obstruksjonspolitik. Høires linje har været aa søke aa opnaa en varig ordning, og den kan efter de uttalelser som vi gjentagende gange har faat fra Spanien og Portugal alene opnaaes ved, at vi faar fri import.

Oscar Larsen: Det sies idag fra venstres talere, saavel fra hr. Mowinckel som fra de herrer Moseid og Myklebust, at loven bør nu ikke opheves, før vi har faat et fast og bindende tilbud fra Portugals side. Jeg vil svært gjerne gjøre opmerksom paa, hvorledes det var dengang vi lavet denne lov. Hvorledes var forholdet dengang vi lavet denne lov, hvorledes motiverte venstre dengang sin stemmegivning? Jo dengang var det akkurat det stik motsatte. Da sa de, at det er det rigtigste og det beste, at vi nu vedtar forbudsloven, forat baade Spanien og Portugal skal respektere os under traktatforhandlingene. Jeg vil faa lov til aa referere, hvad statsminister Gunnar Knudsen dengang sa:

"Og det gjør vi desto heller fordi vi er fuldt paa det rene med nu, at det er saa langt fra til skade for forhandlingerne, at det tvertom er til gagn. Det at ikke forslaget kommer frem og blir vedtat, vækker jo let den tro hos den anden part, at man ikke mener det saa alvorlig med dette forbud, og for at det skal bli fuld klarhet over hvorvidt man mener det alvorlig med dette forbud, faar vi vedta loven, det er ingen vei forbi det; og da faar den anden part fuld sikkerhet for at det er meningen, at flertallet i denne forsamling og regjeringen vil ha forbudet fastsat som varig. Derfor er det kommet frem, og derfor mener vi det maa gjennemføres. Av samme grund mener vi ogsaa at gjennemførelsen vil være til gagn for forhandlingerne, bringe klarhet i forhandlingerne, og saa langt fra skade dem at den tvertom vil gavne dem."

Saa lød det dengang. Og jeg vil faa lov til aa referere hr. Mowinckel, som dengang var handelsminister. Han sa:

"Denne lovfästning av forbudet nu forandrer jo intet i realiteten, der blir ikke derved mere forbud, og der blir ikke mindre forbud end der hittil har været. Man kommer ikke væk fra forbudet hverken lettere eller vanskeligere med forbudsloven, end man gjør uten forbudsloven, men det betyder en styrkelse av vor front utad."

Saaledes lød det dengang baade fra venstres statsminister og fra venstres handelsminister, hr. Johan Ludwig Mowinckel. Idag er det anderledes, idag er det ikke nødvendig, at vi skal ordne vort forhold innad saaledes, at vi kan bringe klarhet under traktatforhandlingene utad. Jeg tenker, at refleksjonene gjør sig selv, hvorledes man opererer, naar man vil ha forbudslov og naar man vil opheve den. Jeg vil iøvrig bare faa lov til aa tilføie, at alle disse bekymringer som er kommet saavel fra hr. Mowinckel som fra hr. Holmboe, tyder ikke paa, at de vil være med paa aa skaffe os traktater, men jeg antar nok, at fremtiden engang skal dømme disse folk, dersom de nu atter engang vil forsøke aa hindre os i aa skaffe os vore forbindelser med Portugal tilbake igjen.

Markhus: Eg trur ikkje at forsamlingi er so heilt einig med sosialministeren og statsministeren i at det er uturvande aa ha sut for det kommunale sjølvstyret, naar ein la merke til tonen serleg i slutnaden av det eine telegram som var kome ifraa Portugal. Til hr. Hambro vil eg faa lov til aa segja at eg kjenner episoden fraa 1909, og eg kjenner dei veldige lurtonane som føraren før høgre den gongen sette i med her i salen. Men eg trur òg at det norske folket hev for lenge sidan gløymt denne episoden, og eg veit at det som vart sagt fraa høgreføraren den gongen slett ikkje kom til aa slaa inn. Det var for liti tyngd i den fronten som stod bak mitt standpunkt, sa hr. Hambro. Ja, det var ikkje meir enn 500 000 røyster mot 300 000. Det er ikkje so mange frontar som hev vore tyngre, naar det galdt folkeviljen i Norigs land, og som hev gjeve seg til kjenne. Men det er heilt sant at dei som stod bak, dei raadde ikkje yver den pengesterke pressa, og dei raadde ikkje yver alle deim som brukar alle slag middel til aa gjera denne folkeviljen um inkje. Han sitera ei ordning av hr. Egede-Nissen, at det var folk som den gongen skulde feiast ut or salen. Det er turvande etter mi meining i dette land aa reisa ein vilje som ikkje aaleine talar um aa sopa sume krafter ut or ein sal, men som burde krevja aa sopa sume krafter ut av dette land. Soleis ser det ut i dette land. Og den folkeviljen kann koma til aa reisa seg. Det er det som burde krevjast. Eg skal telja hr. Hambro til aa studera dei akter som han kann lesa i høgreprensa og elles i dei raadleggjingar som hev gjenge for seg i det siste, so skal han faa læra aa kjenna krafter som det ikkje er berre gleda aa rekna aa ha innanfor landegrensone. Tenk berre paa kampagnen deira imot vinmonopolet, korleis dei hev prøva paa aa faa øydelagt for vinmonopolet ei av dei fyresegner som vinmonopolet tykte det trong for aa kunna regulera importen utanum monopolet. Det er godt at riksstyret set pris paa monopolet, og me skal ikkje gløyma det som i dag hev vore sagt fraa regjeringi sine menn i so maate. Det kann, som det hev vore sagt fyrr, godt trengast, naar ein ser paa den skamlause agitasjonen og den striden som vert førd i høgreprensa imot denne institusjonen.

Egede-Nissen: Jeg var nødt til at be om ordet, fordi mit navn og mine ord ved en tidligere anledning blev benyttet av hr. Hambro. Naar jeg i 1909 uttalte mig, som jeg gjorde, var det fordi de to ledere den gang hadde lovet et fremstøt mot alkohol- og vintrafiken her i landet. Men det som omstændighetene - det skal jeg indrømme - tvang dem til at gjøre, det var at gaa paa en retræt, som var større end man nogensinde tidligere hadde oplevet, den at traktatfæste brandevinstolden og saa minke den almindelige told. Det at de ikke stod ved det, som de som førere hadde hævdet for folket, men gik paa akkord, det var det som foranlediget, at jeg uttalte mig som skedd, og der er ialfald nogen medlemmer her i salen, som da var tilstede, og som uttrykte sig paa omtrent samme vis, som jeg da gjorde.

Siden jeg har ordet, vil jeg ogsaa gjerne faa lov til at uttale mig ganske litt om det foreliggende spørsmål. Den

situation, som vi har hat baade under forhandlingerne med Spanien og nu, har været av den art, at jeg igrunnen ikke har hat lyst til at si noget væsentlig; men idag kan jeg da iethvertfald si, at jeg er glad for, at mit parti altid har stemt mot kontingenteringslinjen. Jeg er av den overbevisning, at forbudet fik sit grundskud ved at man slog ind paa kontingenteringsveien. Det sammen med høirepressens agitation er det, som har bragt os i den stilling, som vi staar idag. Men det er jo nu ganske merkelig at høre, at det er en enstemmig fordømmelse av kontingenteringslinjen, for ikke rettere end jeg vet stemte dog høire først for den franske traktat og senere for den spanske traktat. Det er bare nogen enkelte utenfor de to partier, som har stemt mot kontingenteringsveien. Jeg er, som sagt, glad for at vort parti hele tiden har stemt imot; vi har pekt paa, at folket som gav os mandatet, fik si, hvad vi nu skulde gjøre. Med hensyn til det, som er uttalt om denne saks sammenheng med den kommunale lovgivning saa maa jeg være enig med hr. Markhus i, at det er ikke ubetænkelig, og jeg vil henstille til den ærede utenriksminister, at han passer vel paa i den sak. Det vet vi jo før, at vinlandene har ønsket at øve indflydelse paa vor indre lovgivning, og vi ser det jo ogsaa nu. Og det er vel kanskje det drøieste vi nogensinde har oplevet, at Portugal forlanger, at vi skal forandre vor lovgivning, før det i det hele tat vil forhandle med os. Det synes jeg taler et meget tydelig sprog, og jeg synes, at der skal meget til, for at man kan sluke det. Jeg tror derfor det rigtige er at man tar sig god tid til at tænke sig om, før man foretar videre med denne sak.

Statsminister Halvorsen: Det var bare et litet svar til hr. Holmboe, min gamle komitekollega. Det ligger jo nok saa meget paa siden av saken, men jeg tror nok hr. Holmboe aldrig har været i tvil om, hvorledes min opfatning har været med hensyn til det spørsmål vi har under behandling, og heller ikke har han været ubekjendt med i hvilken tvangssituation vi har været. Jeg tror jeg tør ta hele forsamlingen til vidne paa at jeg aldrig har lagt skjul paa, hvad min mening er, hvor jeg mener veien bør gaa. Da vi behandlet den spanske traktat var vi i en tvangssituation, forsaavidt som vi ikke hadde noget andet traktatutkast end det forelagte kontingenteringsutkast. Paa den anden side hadde vi toldkrigen. Vi stod da i den stilling, at til syvende og sidst - og hr. Mowinckel og mange andre vet hvor intimt der blev arbeidet sammen da for at faa en midlertidig ordning - vi stod da i den stilling, at mot løfte om at vi næste gang skulde faa forelagt os et fuldt færdig traktatutkast paa det grundlag som var vort, kunde vi midlertidig gaa med. Vi kunde selvfølgelig ikke fremsætte noget forslag, fordi vi var helt ut underlegen dengang. De hadde sit forslag. Vort forslag vilde jo medføre toldkrig. Og saa nu, denne gang: Hvis vi var kommet med et forslag som stred imot gjældende lov, hvad vilde man da ha sagt? Det lot sig ikke gjøre, men hvad der lot sig gjøre, det var at gi besked paa forhaand, og det gjorde vi. Jeg sa vi stemmer ned, vi vil ikke være med paa kontingenteringslinjen, overensstemmende med hvad vi hadde sagt uttrykkelig under behandlingen av den spanske traktat. Jeg sa,

hvis regjeringen gaar, saa kommer den nye regjering med det forslag vi nu er kommet med, og jeg sa videre, for at situationen skulde være ganske klar, at vinder denne regjerings forslag ikke Stortingets bifald, saa har regjeringen ikke andet at gjøre end at gaa. Det synes jeg er saa grei besked som det overhovedet er mulig at gi. Det er en overdrivelse naar det her opfattes paa den maate, at Portugal overhovedet ikke vil forhandle. Stillingen er jo den, at der er forhandlet med Portugal. Der er et forslag, der foreligger et alternativ paa frit grundlag. Det som vi altsaa har faat forstaaelsen av er, at Portugal ikke vil være med paa den endelige redaktion, ikke vil komme med bindende tilbud, før det faar se at det virkelig blir alvor. Det er stillingen; vi faar ikke male den mørkere end den er. Jeg skal innskranke mig til dette.

Mjelde: Ja, er det nogen om hvem det kan siges at de er faldt fra dynen og i halmen, saa er det virkelig den nuværende regjering med statsminister Halvorsen i spidsen. Statsminister Halvorsen anførte i den indstilling han var ordfører for som formand i konstitutionskomiteen, at denne sak skulde han greie, eller partiet skulde greie den paa nogen dage. Og hr. Rye Holmboe sa i salen her, at de skulde skaffe varige traktater paa nogen uker. Og hvad forelægges der os idag? Ikke utkast til traktat, men en situation som indbyr til at faa hetvinen sat paa siden av det norske øl i omsætning og forbruk, hvad vel ikke mange hadde tænkt sig. Og istedenfor en varig traktat som var stillet os i utsigt, faar vi en traktat paa 1 maanedes opsigelse, hvad vel heller ikke nogen hadde tænkt sig. Det er situationen. Vi faar haabe at forholdene vil ændres til det bedre under de videre forhandlinger. Billedet rulles op for os her idag, som om de der ikke vil vedta propositionen om ophævelse av hetvinsforbudet, de skal ha ansvaret for den fremtidige situation. Nei mine herrer, det gaar ikke saa let at vende bladet om. Der er tidligere forelagt en proposition med traktatutkast i to alternativer med Portugal. Det var ganske naturlig at regjeringen tok stilling til det ene alternativ; det annet forelaa i utkast. Men hvis høire hadde villet hjelpe til aa faa traktat med Portugal den gang, hadde det vært all opfordring for statsministeren som konstitusjonskomiteens formann aa opta forslag. Men hvad gjorde høire? De stemte det ned. Som konstitusjonskomiteens formann ydet han ikke sin medvirkning til aa løse spørsmålet. Hvorledes er situasjonen nu? Hvori bestaar forandringen, naar Stortinget idag forelegges det som er betegnet som alternativ B, det han som konstitusjonskomiteens formann ikke kunde yde sin medvirkning til at Stortinget fikk vedtatt? Han var konstitusjonskomiteens formann sist, nu er han statsminister. Nogen annen reell forandring i situasjonen paa det punkt ser ikke jeg. Og det at han forsøker at fastslaa at vi paa forhaand skal staa som ansvarlige for at vi kommer op i traktatvanskeligheter, det gaar ikke, og skal ikke gaa. Dertil er det norske folk for oplyst og kan bedømme situasjonen som den er. Det er ikke forelagt noget annet nytt for Stortinget enn det som var forelagt for Stortinget i den tidligere regjerings propositisjon. Nu søker regjeringen bemyndigelse til paa et tidspunkt som den

finner hensiktsmessig, aa opheve hetvinsforbudet, og Stortinget skal gi den carte blanche baade til aa avslutte traktat med Portugal, og til aa opheve hetvinsforbudet. Er det ikke stridt fordret at nogen regjering i dette land skal faa carte blanche paa det omraade, eller har nogen regjering vært saa freidig aa forsøke aa eske Stortingets bemyndigelse i den utstrekning som her innbydes til? Jeg kjenner iallfall ikke til det fra min ikke saa ganske korte erfaring i denne sal. Og det maa staa klart for enhver at det er høire med sitt program om hetvinsforbudets ophevelse, som søker bemyndigelse til aa opheve hetvinsforbudet paa det tidspunkt de finner det aa være tjenlig. Hvis ikke det er aa sette bukken til aa passe havresekken, kan ikke det billede anvendes noget sted. De er valgforpliktet til aa opheve det, og saa skal Stortinget gi dem fullmakt, og der snakkes endog i denne forbindelse om at der skal vises tillid. Har man hørt slikt snakk! Vise tillid paa dette punkt her hvor de er valgforpliktet til aa gjøre stikk imot hvad vi tror der bør gjøres til gavn for landet! Det er for stridt fordret, det nytter ikke aa komme med det. Der er fra flere talere anført sterke grunner for at vi nu maa se aa komme til enighet i dette spørsmaal. Ja, det vilde være bra om saa kunde skje, men jeg vil pointere sterkt, at regjeringen maa gjøre sig fortrolig med de linjer, som vil bli oprettholdt og fulgt de som der er git uttrykk for i den innstilling som er fremlagt av næringskomite nr. 2. Og hvis her er saa sterk opfordring til aa faa en ende paa dette jo før jo heller, faar regjeringen ta nøie under overveielse hvad der er anført. Jeg vil presisere igjen at vaar skyld som staar paa den annen side, vil det ikke bli, om det tar sin tid før man faar disse forhold ordnet. Det beror paa regjeringen som har ansvaret for at saavel det ene alternativ blev nedvotert som for at det annet alternativ ikke kom under avgjørelse da vi behandlet saken forrige gang.

Indrehus: Det hev fraa eit par talarar i dag vore tala um gleda, gleda yver det faktum og gleda yver det faktum. Eg synest at situasjonen, soleis som han ligg fyre no, sant aa segja ikkje byd til noko sers av det slaget. Eg skal ikkje segja meir um det enn at eg trur at situasjonen, som eg ikkje synest byd til noko slag gleda, likevel skulde bjoda til at ein her freistar aa taka denne aalvorlege og vanskelege situasjonen ikkje med gleda, men med pliktkjensla imot landet og imot dei ymse faktorar som grip inn her. Det hev vore nemnt her, veit me, so mange motmæle og so mange slag umstende som kann gripa inn. Dersom det at ein tek burt heitvinforbudet t.d. skulde ha dei fylgjor som hev vore nemnde, men som rett nok etter det som sosialministeren sa, ikkje synest aa skula vera so faarlege, men dersom det t.d. skulde draga det etter seg at heitvinen laut handsamast paa same lina som no t.d. øl og lettare vin, so trur eg at me daa kunde risikera aa uppleva tilstand som me alle maatte beda Gud vara oss for. Eg meiner at det spursmaalet hev so mykje aa segja, at det vil vera heilt uforsvarleg dersom ein ikkje no med aalvor tek det upp og fær det paa det reine. Eg hev fyrr som representant for eit kyststrok, sagt mi meining um kor naudsynleg det er at me fær traktatar, men eg meiner at

det gjeng daa i all fornufts namn ikkje an aa resonnera paa den maaten som det delvis hev vore gjort her. Det er ingen som er i tvil um hr. Halvorsens standpunkt, men det er daa likevel heilt paa det reine, det er daa eit nake faktum det som hr. Holmboe sa her med omsyn til taktikken. Eg vil i flukt med dei ord eg her hev sagt, faa segja at no bør ein gaa til dette som fedrelandshuga menn og taka dei saklege omsyn som ligg fyre, og ikkje taka det som ein politisk aksjon og som eit taktikk-spursmaal. Det forstøkkjer meg naar statsminister Halvorsen kjem her i dag og lastar hr. Mowinckel for, at hans ordingar som kom som svar paa hr. Halvorsens utgreiding um at dette skulde vera ferdigt paa nokre faa dagar, hev vanskeleggjort tingingane med Portugal. Me som hev høyrte til dette parti, me som i det lengste ikkje av taktiske omsyn, men for di det var vaar yvertyding, for di det var vaar moralske yvertyding - hev søkt aa naa so langt som mogleg med det som eingong var det samla Norigs mandat, kva hev me ikkje opplevt under desse tingingane? Korleis hev høgrepessa bore seg aat, korleis hev ein bore seg aat her i tinget, og korleis hev ikkje det verka paa desse tingingane? Og so kjem ein her no i dag fraa den kanten og segjer at dei - i forsvar sjølvsagt - merknadene som den fyrre utanriksministeren kom med um at dette ikkje gjekk so snøgt, skal skada oss. Eg kann ikkje lata vera aa setja fingeren paa dei ordi, for me veit sakte alle saman at naar me no stend so daarleg som me hev gjort, og so daarleg som me stend i dag, so er skuldi for det i stor mun den maaten som ein hev bore seg aat paa her i landet, der pressa aat eit stort parti ope hev sagt at det er ein sjølvsagd ting at dei ikkje loyalt bøygjer seg for gjeldande lov. - Eg hadde ikkje tenkt aa beda um ordet i dette ordskiftet; men eg tykkjer det maa vera rettkome aa taka til motmæle imot dei ordi som kom fraa hr. Halvorsen, um ta dei so aa segja sjølvsagde merknader som kom fraa hr. Mowinckel den gongen som utgreiding um situasjonen, skulde skada oss andsynes Portugal. Eg synest eg maa gjera merksam paa kva me hev kjent i desse aari, me som gjerne vilde ha set at me skulde naa fram imot det som me ein gong var einige um alle saman, kva me hev kjent og lide for dette. Eg hev ofte kjent det, men eg hev ikkje sagt det her, og naar eg no segjer det, so er det dei ordingar som er komne her, som er opphavet til det. Er det rett at ein slik ting - eg synest ei naturleg ording fraa hr. Mowinckel, ei retting - kann skada oss naar det gjeld utlandet, Herre Gud, kor hev det daa ikkje skadt oss og øydelagt oss alt det som hev vore sagt fraa den motsette sida under tingingane!

Utenriksminister Michelet: Jeg har med vilje holdt mig tilbake under denne debat fordi det har forekommet mig at den har beskjaftiget sig altfor meget med det tidligere som har passert, med fortiden. Det som optar mig er imidlertid den situation som nu foreligger, det som peker fremover. Det har været sagt her - eller rettere sagt, antydnet - at den maate hvorpaa jeg har fremlagt saken her i Stortinget skulde være præget av mismot. Jeg beklager det dypt hvis tingets medlemmer har faat det indtryk. Jeg har bare søkt at fremlægge saken nøgternt og saklig, jeg har hverken villet synge "halleluja"

eller istemme sørgesange, men særlig overfor de nye medlemmer av tinget, vil jeg straks si, at mit væsen er alvor, jeg spøker aldrig! Og skulde mit væsen idag være i noget høiere grad præget av alvor end tilfældet ellers er, saa ber jeg om at man vil opfatte det saadan at det er debutantens frygt over atter at staa ansigt til ansigt likeoverfor dette mangehodede og kritiske uhyre, som man kalder Norges Storting.

Hvad nu selve saken angaar, saa har jeg faat det indtryk at tappen som det hele dreier sig om idag, det er dette: Skal hetvinsforbuds-lovene fremmes eller skal de ikke fremmes? For mit eget vedkommende synes jeg svaret er saa overordentlig enkelt. Det kommer udelukkende an paa en ting: Vil Stortinget her skape vanskeligheter eller vil det ikke? Vil Stortinget gaa med paa at gi lettelser i hetvinsforbudet eller vil det ikke? Vil det det sidste, fremmer man loven, vil man det første, nedstemmer man loven. Saaledes som propositionen i den sak er formet, er den intet andet i virkeligheten end en fuldmagt for regjeringen. Jeg er paa dette punkt saa dypt uenig i det som min tidligere forgjænger i utenriksministerstillingen har sagt. Jeg mener, at slik som stillingen ligger an idag, saa er det at befæste saken og styrke saken hvis man vil lempe paa hetvinsforbudet og vedta loven. Enhver som har hat litt befatning med diplomatiske forhandlinger vil gi mig ret i den ting, at intet er skadeligere end at der er usikkerhet tilstede i forutsætningerne, at man ikke vet nøiagtig hvor man staar. Kan regjeringen optræ likeoverfor Portugal og si: Her har vi vor fuldmagt, mine herrer, men vi vil kun bruke den fuldmagt forsaavidt som vi finder at vi opnaar antagelige vilkaar, saa er regjeringens stilling meget sterkere end om vi skal forhandle og diskutere ut fra hypoteser og frygt for Stortinget og dets stilling. Jeg mener, at præsident Lykke i dette tilfælde som saa ofte har truffet midt i blinken ved de ord, som han lot falde om saken.

Det er sagt, at ved at vedta denne lov kjøper vi katten i sækken. Jeg begriper ikke den tale, den er mig ganske uforstaaelig, fordi Stortingets medlemmer staar helt frit, naar resultatet av traktatforhandlingerne bringes ind for denne forsamling. De kan vedta traktaten, de kan forkaste traktaten, intet er i virkeligheten forsaavidt præjudiceret. Finder de, at den ikke er tilfredsstillende, saa nedvoterer de den; men at stanse saken paa forhaand paa det første trin, det kan kun de gjøre, som er principielt imot at lempe paa noget i denne sak. Hr. Mowinckel uttalte en ting, som jeg vil faa lov til at sætte fingeren paa. Han uttalte, at bedre resultat end det som nu foreligger vil ikke kunne opnaaes. Mener han det alvorlig - og jeg tviler jo ikke paa, at han gjør det - da henstiller jeg til ham at ta under revision den opfatning han her har git uttrykk for og la den faa det uttrykk, at han gir regjeringen a fair chance. Der er som jeg har sagt to spørmaal som divergerer, to spørmaal at forhandle om. Det hele er temmelig oversigtelig. Vi er sikker paa, at vi kan faa traktater - jeg mener ogsaa, at vi er sikker paa at kunne faa dem i løpet av meget kort tid, naar hetvinsforbudet først er ophævet. Der er to punkter tilbake at forhandle om, og jeg har ingenlunde villet forringe betydningen av de to punkter. Det er det hele. Situationen

synes jeg er noksaa overskuelig, noksaa enkel. Disse pessimistiske uttalelser som vi her har faat høre, tror jeg i virkeligheten i stor utstrækning beror paa misforstaaelse av saken selv. Jeg har ikke mere at si, hr. præsident.

Præsidenten erklærte debatten angaaende utenriksministerens redegjørelse for avsluttet.

Ameln: Jeg vil gjerne spørge, hvorfor et dokument, som har været omdelt til Stortinget angaaende Grønlandssaken, er trukket tilbake, før det har været behandlet i Stortinget. Man har ingen nytte av dokumentet, naar man har det i saa faa dage.

Utenriksminister Michelet: Jeg gaar ut fra, at dette spørsmaal fra hr. Ameln er rettet til mig, og det er mig, som har ansvaret for det; det er gjort efter en enstemmig henstilling fra konstitutionskomiteen. Jeg mener, at utenriksdepartementet vilde ha forsømt sin pligt, naar en saadan henstilling kom, om det ikke hadde etterkommet den. Jeg finder, at ting, som konstitutionskomiteen finder ikke burde været indtat der, de skal uttages. Hvis nogen ønsker at bli yderligere bekjendt med det, saa vil det kunne bli referert og gjentat her i Stortinget; men at ha det trykt i saa mange eksemplarer som tilfældet er her flytende utover vil ikke være rigtig. Jeg vet fra mig selv, da jeg var et skrøpelig medlem av denne forsamling, at jeg ikke altid omgik de hemmelige dokumenter med den omhu som det i virkeligheten var min pligt. Vi ser, hvilke indiskretioner der begaaes. I disse tider er det bedre at være for forsiktig end at ta nogensomhelst risiko.

A. Holmboe: Det forholder sig som utenriksministeren uttalte, at konstitutionskomiteen har besluttet at henstille til departementet at indkalde dette dokument. For mit vedkommende maa jeg si, at jeg er av den opfatning, at det som staar i det hemmelige dokument, det burde kunne utleveres Stortinget, og Stortinget bør for at kunne faa fuld oversigt over det som foreligger i saken, ha kjendskap til det som staar i dokumentet. Forsaavidt mener jeg, at der var ingen feil begaat ved at dokumentet blev utsendt; men da jeg kom tilbake her til Stortinget og merket, at det var en saa utbredt opfatning, at man frygtet for at noget kom ut, saa mente jeg at maatte bøie mig for den opfatning. Men jeg vil tillægge, at naar nu dokumentet er indkaldt, saa er det i sin orden, at Stortingets medlemmer har gjort sig bekjendt ogsaa med det, som ikke vil komme i det nye dokument, for det hører med til en fuld belysning av situationen; men under de usikre forhold, hvorunder man lever her med hensyn til hemmeligheter, saa er det kanskje det bedste, at det tilbakekaldes, efterat Stortinget har hat nogen faa dage til at gjøre sig bekjendt med det hele.

Hambro: At det dokument overhovedet har kunnet trykkes, og at ogsaa den fungerende utenriksminister siger her, at de som ønsker at gjøre sig bekjendt med det som ikke skal trykkes, har adgang til det, beror paa en utviskning av skillelinjerne mellem regjeringens myndighet og Stortingets myndighet. Jeg vil

ta saken op i utenrikskomiteen, hvor den maa behandles, fordi den har en meget stor rækkevidde. Ingen hemmelige forhandlinger i Stortinget kan trykkes uten at Stortinget har fattet beslutning om det. I utenrikskomiteen er ikke alene forhandlingerne hemmelige, men utenrikskomiteens medlemmer har maattet undertegne en protokol om, at de har fuldt ansvar for at intet av hvad der siges kommer ut. Jeg spør, hvorledes kan det da overhovedet foregaa, at et regjeringskontor faar adgang til hemmelige dokumenter, som er Stortingets, og Stortingets alene, og som aldrig nogen statsraad og aldrig noget departement skal ha adgang til, utenat Stortinget eller vedkommende komite har fattet beslutning om det? Det er som om man her, efterat unionen er ophevet, har glemt alle de konstitutionelle regler, som var saa vel innarbeidet i vort folk. Jeg setter det tilfelde, at under unionstiden et regjeringsdepartement hadde sendt bud ned i Stortinget og faatt utlevert hemmelige stortingsdokumenter, forhandlinger i et lukket møte, og trykt dem som dokument, hvad tror man Stortinget hadde gjort med den statsraad, som hadde gaatt frem paa den maate? Det er ikke utenriksministeren som har adgang til at disponere over nogetsomhelst der tilhører utenrikskomiteen, det er utenrikskomiteen og den alene. Det er en ganske overordentlig alvorlig feil, at dokumenterne er blit utlevert til utenriksdepartementet, utenat det har vært behandlet i utenrikskomiteen, at de er trykt av utenriksdepartementet uten beslutning av utenrikskomiteen og uten beslutning av Stortinget. Det er en konstitutionel vildfarelse, og det er nødvendig at utenrikskomiteen tar standpunkt til den ting. Det forekommer mig at det var naturligt, at man nu lærte saa meget paany av det, Stortinget hadde lært saa godt i gamle dage, - at dra grensen mellem Stortingets omraade og det administrative omraade. Det er ikke engang tilfredsstillende, at det er Stortingets kontorchef som har nøglen til de gjemmer, hvori de hemmelige dokumenter i en komite som utenrikskomiteen opbevares, fordi en funktionær i Stortinget har meget vanskelig for at hevde den forsigtighet paa det omraade, som er nødvendig. Det var formannen i utenrikskomiteen som skulde ha den nøglen og det var utenrikskomiteens formann som i tilfelde fik bringe inn for komiteen det spørmaal, om komiteen vilde gi sit samtykke til at disse papirer blev utlaant til utenriksdepartementet, og at de eventuelt blev trykt. Jeg vil ha sagt dette allerede nu; utenrikskomiteen faar saa selv drøfte, hvilket skridt den vil foreta i sakens anledning. Men jeg ber ogsaa den fungerende utenriksminister være opmerksom paa, at det ikke er ham som disponerer over dokumenterne fra utenrikskomiteen - det er utenrikskomiteen og det er Stortinget, og intet regjeringsmedlem kan i denne sal meddele at det som er passert i den komite eller eventuelt er passert i lukket møte under fuld ansvarlighet i en annen komite, skal utleveres til de medlemmer av Stortinget som maatte ønske at se dem. Alene Stortinget har at fatte beslutning om det, og man maa nu komme tilbake til en rigtig forstaaen av de formelle hensyn som dekker over store realiteter.

Joh. Ludw. Mowinckel: Ja, man merker nok hensigten her. Det er virkelig bra, at jeg var gaatt paa forhaand, ellers var jeg vel blit styrtet paa denne sak! Jeg maa melde mig som synderen for forsamlingen, jeg kan ikke gjøre noget annet; men jeg maa si jeg er lidt overrasket over dette. Der har i de sidste aar vært et stadig stigende krav fra Stortingets side, at det konfidentielt skulde bli sat inn i alle ting, hvor der forelaa viktige, vanskelige og store spørsmaal. I den henseende har Stortinget villet, at der skulde vises det absolut tillid, og gang paa gang er det komt frem, at man gjemmer bort for Stortinget i utenrikskomiteen ting, som Stortinget har ret til at sette sig inn i, og hvor man burde vise Stortinget den tillid at gi det opplysninger i møte for lukkede dører eller konfidentielt. Jeg maa innrømme, jeg synes det av og til er gaatt noget langt i den henseende, og jeg har, naar det gjaldt disse hemmelige ting, gaatt frem med forsigtighet og overveiet det nøie.

Der kom ifjor et dokument, jeg tror det heter dok. nr. 30, vedkommende Grønlandssaken, som i virkeligheten inneholder ting, som er overordentlig farlige, hvis de kommer utenfor dem, som det var betrodd til, og da jeg leste de ting, maa jeg si, at jeg talte paa knappene, hvorvidt jeg skulde trykke dem eller ikke. Men det dokument var færdig før jeg tiltraadte min stilling som utenriksminister - det gjaldt Grønlandsspørsmålet - og jeg mente at der skulde ikke rettes den bebreidelse mot mig, at noget var gjemt eller stukket under stolen, og dok. nr. 30 blev utdelt til alle Stortingets medlemmer.

Saa kom dette dokument - det heter vist dok. nr. 12 - og det er sandt at det inneholder meget, det inneholder konfidentielle ting; men jeg vilde ha bebreidet mig det selv, om jeg ikke hadde ladt Stortingets medlemmer bli bekjendt f.eks. med en utredning, som jeg nu til min store overraskelse hører konstitusjonskomiteen ikke vil skal bli utlevert Stortingets medlemmer, nemlig den juridiske utredning, som konsulenten i utenriksdepartementet for utenrikske og folkeretslige saker, Frede Castberg, har levert. Den er svært god - der kan være forskjellig opfatning om dens slutninger - men er det nogen som skal kjende til den, saa maa det være Stortingets medlemmer. Den utredning forlanger konstitusjonskomiteen skal gaa ut av dokumentet. Hvis jeg hadde vært utenriksminister vilde jeg ikke ha svart ja og amen til det, men jeg vilde ha sagt: Jeg har sendt dokumentet og tar ansvaret for det, og Stortinget faar selv avgjøre, om det dokument skulde være sendt til Stortinget eller ikke. - Men jeg forstaar og respekterer at den utenriksminister som er kommet efter mig og ikke har det personlige ansvar, er mer tilbøielig til at la Stortingets komite her regjere; men som sagt hadde jeg siddet som utenriksminister, som har ansvaret for det, saa vilde jeg ha sagt: Det ansvar tar jeg! Og jeg er meget forbauset over at de opplysninger som her er fremlagt som hemmelig dokument efter konstitusjonskomiteens mening er av den art, at det maa Stortingets medlemmer ikke tiltroes, fordi de ikke kan gjemme eller bevare dokumenter. Som sagt, man har ofte gaatt langt og kanskje for langt, men Stortinget har selv

ønsket, at der skal vises det den tillid. Grønlandsspørsmålet er et saa viktig, saa stort, saa vanskelig og omfattende spørsmål, at Stortinget har krav paa aa faa kjennskap til alt som foreligger. Jeg synes ikke det er riktig av utenriksdepartementet aa stikke til side dokumenter som det sitter inne med, og som er av den betydning som Frede Castbergs utredning er. Dette er sagt om saken i sin almindelighet.

Saa kommer vi til det annet punkt, og der har jeg syndet. Der skal altsaa nu efter hr. Hambros uttalelse bli opvask i utenrikskomiteen. Jeg er dessverre ikke medlem av utenrikskomiteen, men jeg haaper at den viser mig det hensyn aa innkalle mig ved den leilighet. Jeg innrømmer at det referat som staar som første del i dokument nr. 12, det burde ikke ha vært offentliggjort før utenrikskomiteens samtykke var innhentet. Jeg er enig i det, og hvis man vil sette mig for riksrett for den synd i et hemmelig dokument aa ha offentliggjort det referat paa egen haand, faar man gjøre det, og jeg faar bære den straff som riksretten tilkjenner mig. Men ogsaa det har vært gjort av et godt hjerte men kanskje svakt hode. Jeg innrømmer, og jeg er ganske sikker paa at hr. Hambro vil være istand til aa hudflette mig og bryte mig istykker for den konstitusjonelle forbrydelse jeg har gjort. Jeg innrømmer at det er en konstitusjonell feil, og for saavidt finner jeg det riktig at det dokument er sendt tilbake, og at det referat som staar der av utenrikskomiteens forhandlinger, tas tilbake, inntil (og hvis) utenrikskomiteen selv finner at det kan offentliggjøres. Jeg mener nemlig fremdeles at Stortingets medlemmer bør bli kjent med referatet. Nu har i en aarrekke den tidligere utenriksminister Ihlen vært gjort til en slags offentlig synder i Grønlandsspørsmålet. Overalt har han vært stillet til skue som en slags forræder mot Norges land og rike, for det han i 1919 sa til den danske sendemann. Og av folk som kanskje ikke har kjennskap til den historie saa godt som de burde kjenne til den, har det vært talt om at den mann burde settes under riksrett, fordi han sa de ting til den danske sendemann. Saa viser det sig at utenriksminister Ihlen, som var en til det yderste forsiktig og omhyggelig mann, før han leverte noget til nogen utlending, er gaatt frem med den største og omhyggeligste forsiktighet ogsaa i dette tilfelle, idet han har forelagt spørsmålet for sin regjering først. Men ikke det alene, han har dernest ogsaa forelagt spørsmålet for utenrikskomiteen, og først da det var gjort, meddelte han sitt svar til den danske sendemann. Vi kan nu beklage det som skjedde, men man maa huske paa det, at mange nordmenn, kanskje de fleste, anskuet disse forhold anderledes i 1919 enn de anskuer dem idag. Og jeg synes det var en kjær plikt, kan jeg gjerne si, paa denne maate i et hemmelig dokument likeoverfor Stortingets medlemmer gi utenriksminister Ihlen den opreisning som derigjennem kunde gis ham. Jeg har syndet. Jeg kan ikke si jeg angreer paa synden, men jeg innrømmer den, og jeg er villig til aa ta den straff som tilkommer mig.

Tønder: Det forholder sig ikke saaledes som den ærede formann for konstitusjonskomiteen uttalte her eller forutsatte her, at samtlige medlemmer av Stortinget har faatt tid og

anledning til aa lese gjennom det store dokument. Jeg er en av dem - og det er mange med mig - som ikke har faatt anledning til aa lese mer enn det aktstykke som forhenværende utenriksminister Mowinckel nu nevnte. Det tror jeg vi ogsaa har lest, vi har faatt anledning til aa se litt inn i hvad der arbeides med i denne hemmelighetsfulle komite som heter utenrikskomiteen. Det er ikke et flatterende lys som kastes over de forhandlinger. Jeg har alltid vært en motstander av denne hemmelige komite, utenrikskomiteen. Jeg er bare av det lille aktstykke blitt bestyrket i at jeg har rett i min opfatning. Men jeg beklager at Stortingets medlemmer ikke faar anledning til aa lese videre i den store boken. Jeg er enig med hr. Johan Ludwig Mowinckel i første del av det foredrag han her holdt. Det burde være maate paa det hemmelighetskremmeri som man anvender her likeoverfor Stortingets egne medlemmer.

Moseid: Jeg er enig med den tidligere utenriksminister i at Stortinget maatte og burde kjenne det som inneholdtes i Stortingsmeddelelse nr. 12. Men den maate hvorpaa Stortingets medlemmer er blitt gjort bekjent med et enkelt avsnitt i dette dokument, den er meget uforsiktig, fordi et trykt dokument kan komme i fremmede hender av uaktsomhet, og dermed er taushetsplikten forsaavidt noksaa verdiløs. Men naar nu ulykken er skjedd, saa vil jeg dog minde om at noget godt kan der muligens komme ut ogsaa av det. (Som bekjent har der gang paa gang her i Stortinget staatt strid om utenrikskomiteens berettigelse, og jeg vil faa lov til paa bakgrunn av hvad vi nu kjenner til, aa spørge om ikke Stortingets medlemmer nu har faatt sort paa hvitt for at utenrikskomiteen er en fare for en forsvarlig behandling av utenrikspolitiske spørsmaal, og jeg vil be representantene erindre dette tilfelle naar det spørsmaal kommer op.)

Hambro: En syndsbekjennelse er god; men naar den ikke følges av anger, er den ganske moralsk og juridisk utilfredsstillende. Det kan ikke være overlatt til en utenriksministers gode men svake hode, som herr Mowinckel uttrykte det, hvorvidt hemmelige dokumenter som alene Stortinget har adgang til, blir trykt eller ei. Feilen er ikke bare den at de er blitt trykt, men det som er forgaaelsen, det er at herr Mowinckel og departementet har tilvendt sig dem, og det er en meget alvorlig feil, og den maa tas op. Jeg skal ikke komme inn forøvrig paa detaljene, det faar utenrikskomiteen selv gjøre.

Angaaende saken er jeg nødt til aa si et par ord, fordi den tidligere utenriksministers ord lett kunde misforstaaes. Jeg var ikke medlem av utenrikskomiteen den gang da det passerte som er referert i det dokument. Men det vet jeg baade av forhandlingsprotokollen, hvor der overhodet ikke er nevnt fra det møte at der har vært forelagt noget om Grønland, og jeg vet det fra de medlemmer som var tilstede og drøftet Spitsbergensaken, at ingen av dem hadde den opfatning at der blev forelagt dem spørsmålet om hvorvidt utenriksministeren skulde avgi slik erklæring eller ei. Det fremgaar jo ogsaa klart av den sluttbemerkning av utenrikskomiteens formand, som

er trykt der. Og selv om det hadde været tilfældet, at utenrikskomiteen med fuldt vidende hadde behandlet denne sak paa den maate som det er skedd, saa maatte det aldrig været belyst slik som i de indledende bemerkninger fra utenriksdepartementets side. Det blotstiller mere end noget andet, og det maatte aldrig ha været trykt. Saken kunde være av den art, at der kunde være spørsmaal om og burde naturlig være spørsmaal om at ta op til overveielse - hvis man mente at spørsmålet for alvor hadde været forelagt og forelaa paa den maate - at sætte alle de tilstedeværende medlemmer av utenrikskomiteen den gang under riksret. Det burde kommet op hvis man hadde den opfatning. Og dertil kommer videre, at man ved at læse dette dokument paa denne maate faar indtryk av og maa faa indtryk av, at alt hvad utenrikskomiteen har hat at si om Grønlandsspørsmålet rummes paa de to sider. Men spørsmålet har dog i utenrikskomiteen, den gang medlemmerne var opmerkssomme paa at det var forelagt, været behandlet temmelig indgaaende og temmelig alvorlig. Det er en viss forskjjel mellem at forelægge for Stortinget hemmelige meddelelser, maskinskrevet i et av administrationens eller Stortingets kontorer, og at forelægge dem trykt. Der blir trykt flere hundrede eksemplarer av et slikt dokument, det blir spredt blandt sættere, som sætter det op, og blandt korrekturlæsere - der er to sæt som læser korrektur paa det -, der er kjendskap til det paa alle kanter. Og et par hundrede eksemplarer av et trykt skrift kan let komme paa vidvanke. Vi vet at der tidligere endog har været stjaalet og har været forsøkt omsat hemmelige dokumenter, som er tat i skap i Stortinget. Vi vet at eftersynet og tilsynet i denne bygning ikke er mere effektivt end at der ikke helt sjelden har forekommet tyverier av forskjellig art, og intet medlem av Stortinget vil til enhver tid være saa omhyggelig med et hemmelig dokument, at han vil ha det trygt under laas og lukke. Selv om det ligger indlaast i hans pult kan det jo naarsomhelst tas av den som kommer ind i denne sal. Vil man fremlægge for Stortinget dokumenter, som brukt paa urette maate og av uvedkommende kunde bli til væsentlig og materiel skade for landet under paagaaende forhandlinger, da faar man forelægge dem, ikke i trykt stand, men i et antal maskinskrevne eksemplarer, og man faar i tilfælde gjøre som det tidligere har været gjort - man gir meddelelse om at de og de dokumenter er utlagt i lagtingsalen og at Stortingets medlemmer har adgang til at studere dem da og da. Og ialfald maa det slaaes fast, at ingen statsraad og intet departementalt kontor har adgang til nogensomhelst avdeling av Stortingets arkiv eller har adgang til nogensomhelst hemmelige dokumenter i Stortinget uten at derom er fattet uttrykkelig beslutning. Det er ikke ganske likegyldig, at saa elementære og saa alment erkjendte og helt principielle grundsætninger blir krænket, selv om det sker i den bedste mening, og derfor er det nødvendig at man er opmerkssom paa disse ting, og det er nødvendig at de blir tat op for fuldt alvor.

Jeg vil med det samme henstille til den ærede utenriksminister at vi nu, naar vi faar hvad der kan og bør trykkes av dette dokument, forelagt paany, at vi da ogsaa i dokumentet faar tilføiet de nye oplysninger, som

utenriksministeren maatte være istand til at gi angaaende forhandlingerne med Danmark eller med den danske gesandt av senere dato end de som er nævnt i dokument nr. 12.

Belland: Eg vil faa segja meg einig med representanten hr. Moseid i det, at me hev prov for at utanriksnemndi er noko av ein faare. Eg røysta imot henne i si tid og angrar ikkje paa det. Det er elles ein ting eg ofte hev tenkt paa, og som eg maa faa lov til aa nemna i denne samanheng, - det er korleis løynde dokument ofte vert brukte. Eg hev undra meg sterkt yver det meir enn ein gong. Det hev vist seg mange gonger at naar det kjem til eit kvast ordskifte i ei sak som stend i samanheng med eit løynt dokument, so vert det løynde dokumentet brukt meir eller minder, so ein skal kunna greida aa stydja og forsvara det syn som den einskilde representanten hev. Og det er gjort ikkje berre av dei meir menige representantar i tinget, men det er gjort av tinget sine fyrste menn, og daa maa ein spyrja seg sjølv kor mykje det hev aa segja for ein representant aa taka imot eit løynt dokument. Eg hev alltid meint at det skal ein gøyma for seg sjølv, og at ein ikkje hev rett til aa bruka det, jamvel naar ein kunde ynskja det til aa forsvara det standpunkt ein tek i ei sak, so lenge det er eit løynt dokument. Men det er gjort; det hev undra meg sterkt, og eg synest det verkar til aa brjota ned vyrdnaden millom representantane for korleis ein handsamar eit løynt dokument.- Eg gjeng elles ut ifraa at naar det gjeld det dokument vedkomande Grønlands-saki, som no skal kallast inn att, so skulde det ikkje vera noko i vegen for at dei som ikkje hev havt høve til aa lesa det heile, fekk den naudsynlege tid til aa lesa alt, naar størsteparten av representantane kanskje hev fenge lese det heile fyrr det vart kalla inn att. Eg ser elles ingen større skilnad paa at utanriksnemndi som er samansett av so mange medlemmer, veit um tingi, og paa det at det heile Stortinget kjenner til deim. Der er syn for den ting at ogso folk som sit i utanriksnemndi ikkje alltid hev vore so hepne med ordi sine.

Indrehus: Eg for mitt vedkomande lyt staa til at eg høyrer til deim som røysta for at ein framleides skulde halda utanriksnemndi uppe. Eg gjorde det under tvil, og etter det som ligg fyre i dag, og dei ordingar som kom fraa hr. Hambro, trur eg at det no er paa tide aa faa avteke denne nemndi, som nok kunde vera rettkomi i ufredstidi. Eg gjekk ut ifraa, den gongen eg røysta for at denne nemndi skulde halda fram, at ho var ein luksusartikkel som ein ikkje eigenleg trong um, men at det ikkje var so faarleg likevel um ein fekk ha denne luksus - han kunde sakte vera til hugnad og kanskje nytte. Men eg hev no den tokken at dette er eit mistak, og at me bør koma fraa denne luksus. Det er litegrand meir enn luksus, ser det ut til. Hr. Hambro hev her i sine ordingar sagt at no maatte ein gaa til eit visst og fast reglement, utanriksnemndi maatte no taka upp eit konstitusjonelt ordskifte um korleis ho skule verka o.s.b. Eg hev tokke av at dersom det skal taka dimensjonar av det slaget; dersom det er meiningi at ein skal skipa eit yverstorting her, so er det heile eit stort mistak. Eg trur med hev røynsla for det no, at det rimelege er at riksstyret og

utanriksministeren hev førarskapen i desse tilhøvi, og so synest eg det er rimeleg at i vanskelege ting eller i ting som hev interesse for Stortinget, gjeng ein fram paa den maaten at utanriksministeren og riksstyret kjem her i møte for stengde dører og let oss alle saman faa vita dette, i staden for aa halda dette konsilium, som no so vidt eg skynar, skal verta inngjerdt med slike skilord og gjerast so løyndomsfullt. Me hev stor vyrdnad for all autoritet, men eg er ikkje so viss paa um denne vyrdnaden samsvarar med dei verkelege tilhøvi. Eg synest det maa vera det siste aaret me held denne nemndi etter det som hev gjenge for seg her. Lat oss koma tilbake til dei gamle naturlege formene. Dette slag ting hev riksstyret og utanriksministeren havt fyre. Men alle saman her i Stortinget hev rett til aa venta at utanriksministeren kjem her og gjev dei opplysningar som er turvande, so kvar og ein kann vera inne i dei tilhøvi, soleis som dei ligg fyre, og som kvar stortingsmann hev krav paa aa faa greida paa. Eg vil berre segja at eg vonar dersom me lever til neste aar, at det vil verta gjort framlegg um aa taka av den nemndi, og eg vil daa gjera godt att det eg gjorde gale sist, nemleg at eg røysta for aa halda nemndi uppe.

Ameln: Jeg skal ikke svinge mig op til de store høider, som enkelte av de tidligere talere, men jeg vil uttale min glæde over de uttalelser, som er faldt med hensyn til skadeligheten og overflødheden av utenrikskomiteen, og jeg gaar ut fra, at reglementscomiteen efter dette hurtig og letvint bringer den utav verden ved en indstilling til Stortinget.

Jeg maa med hr. Tønder være enig i, at konstitutionskomiteens nye formand ikke uttalte sig synderlig heldig med hensyn til, hvordan man skal benytte de hemmelige dokumenter. Det er litet værdifuldt for os at faa hemmelige dokumenter om en sak, mange maaneder før saken endelig behandles i Stortinget, man kan ikke gaa og huske utenad disse noksaa tykke dokumenter. Saa hvis man vil, at vi skal ha dokumentet meget kort tid, bør vi faa det sidste uke, før saken kommer op i Stortinget. Saa jeg vil henstille, at man ikke bebyrder os med disse dokumenter og efterpaa tar dem tilbake. Det er en noksaa komisk praksis. Der maa da falde et noksaa merkelig stenk paa visse hold ved, at dette dokument er kommet frem paa den maate, at det maa tages tilbake, og jeg forstaar godt, at den tidligere utenriksminister vil søke under en spøkefuld form at dække det alvorlige tilbaketog, som her i virkeligheten foreligger for ham. Det maa være meget uheldig for ham, at konstitutionskomiteen og den nye utenriksminister trækker dokumentet tilbake og at han erklærer sig som angrende synder. Er der alvor i det, foreslaar jeg, at han vedtar en mulkt med en gang idag, saa er saken op og avgjort.

Presidenten (Tveiten): Eg vil som medlem av utanriksnemndi faa segja at spursmaalet um utanriksnemndi hev vore uppe gong etter gong, og det er likso ofte tala um at ho bør avtakast, men det er aldri kome framlegg um at so skal skje, enndaa ikkje fraa deim i tinget som klandrar henne mest. Og det nyttar daa lite naar det ikkje kjem framlegg. Eg synest det ein gong lyt

verta slutt paa dette. Me er no i det hepne tilfellet at det er valt ei reglementsnemnd, og der kjem òg dette spursmaalet upp. Men det er eit sersyn at det jamvel er dei som vil gjera henne til ei fast nemnd. I alle høve vil spursmaalet koma upp, og daa vert det tilføre til aa kutta utanriksnemndi.

Med umsyn til skrivet som det no er vedteke aa kalla tilbake, so vil eg for min part segja at med undantak av referatet fraa utanriksnemndi er det andre noko som kvar medlem av Stortinget bør kjenna. Eg undrast kva Stortinget vilde segja dersom det ikkje skulde verta kjent med slike viktige tingingar. Me eldre kjenner til kva Stortinget synest um det. Det er som utanriksministeren sa: Ein hev gjenge ut ifraa at administrasjonen skal visa Stortinget tillit. Er det medlemmer som ikkje er den tilliti verduge og vil bera upp med ting som ikkje bør openberrast, so vert det deira sak. Men som sagt, Stortinget fær høve til aa koma tilbake til ogso dette spursmaalet seinare.

Utenriksminister Michelet: Jeg er blit litt ængstelig over at høre paa denne debat, og det er min energiske partifølge hr. Hambro, som har gjort mig rød. Jeg vilde, opriktig talt, gjerne faa anledning til at gjennomløse den debat, som her har været ført. Jeg anholder i underdanighet Stortinget om tilladelse til at faa lov til at læse den. Jeg vet ikke, hvem det er, som man mener er kompetent til at gi tilladelse til det nu, er det præsidentskapet, eller skal Stortinget som helhet votere over spørsmaalet? Jeg gaar iethvertfald ut fra, at hvis ingen i denne sal protesterer mot det, saa vil jeg ha anledning til ved henvendelse til præsidenten eller den, som nu har nøklen til skrinet med det rare i, at faa anledning til at bli bekjendt med det.

Hvad spørsmaalet om utenrikskomiteen angaar, saa vil jeg gjerne faa lov til at si - det er kanskje sidste gang jeg taler i denne forsamling i møte for lukkede døre - at jeg tror, at Stortinget gjør, hvad det kommer til at angre paa, hvis det avskaffer utenrikskomiteen. Jeg har været medlem av komiteen, og jeg har ogsaa i en anden stilling hat anledning til at se dens virke - jeg tror de vil komme til at angre paa det, jeg tror det vil være et av de største feilgrep, Stortinget gjør ved at avskaffe den. Men jeg lægger samtidig til: Den maate, hvorpaa sakerne skal forelægges utenrikskomiteen, den maa forandres. Som det tidligere har været, har det hele gaat altfor formløst for sig, man er blit tat halvveis ved overraskelser. Man er kommet der og har ikke visst, hvad der skulde forhandles om, man har ikke hat tid til at se et eneste dokument. Enhver, som er litt fortrolig med forhandlinger i komiteer og i ting vil vite, at en saadan behandlingsmaate er ganske utilfredsstillende, og jeg er forsaavidt enig med enkelte, som har sagt, at den er værre end intet; den kan bli en likefrem fare.

Hambro: Hvad det spørsmaal angaar om at faa utlaant stenogrammerne, da har jo det til alle tider sortert under præsidentskapet. Iethvertfald har jeg tidligere faat den meddelelse, at præsidentskapet selvsagt har adgang til at

utlevere til hvilket som helst medlem av forsamlingen eller hvem som helst, som har vært tilstede ved møtene, stenogrammerne fra de lukkede dører, og jeg går ut fra, at på samme måte må det være utenrikskomiteen, som selv avgjør, hvorledes der skal forholdes med forhandlingene derfra. Det jeg har påtalt, det er den form man her har benyttet, hvorved man har krænket et princip, som er fastslått i alle folkestyrede lande. Der er et skarpt skille mellom regjeringens myndighet og nationalforsamlingens myndighet. Hr. Indrehus har ganske misforstått det, hvis han tror, at jeg vil opta en større drøftelse i utenrikskomiteen om de former, hvorunder den skal arbeide. Det faktiske forhold er, som presidenten gjorde oppmerksom på. Jeg har jo fra første stund av bekjempet utenrikskomiteen, fordi jeg fant både før jeg kom ind i komiteen og efterat jeg som medlem av den fik bekræftet at måten hvorpå den forhandler, er ganske utilfredsstillende. Medlemmerne møter uforberedt, de får kastet ind spørsmål, som ingen av dem har tenkt på; de kan sitte - jeg hadde nær sagt og parlere og småsnakke sammen og så en vakker dag står det på tryk i et dokument, at de har sagt det og det, som de bare har sittet og smilt til hverandre om - saker som ingen har visst, at der skulde nævnes noget om. Jeg har fremsat forslag for reglementskomiteen - det stod også nevnt i indstillingen ifjor - om at utenrikskomiteen i den nuværende form avskaffes, og at der i Stortinget etableres en fast utenrikskomite, der indordnes i forretningsordenen som enhver anden komite. Det går man over til nu i alle demokratisk styrede lande, selv der hvor man ikke har hatt det før, og jeg mener at det er det eneste berettigede og det eneste betryggende. Om vi under våre særlige forhold da vil åpne en adgang til at utvide denne komite ved at si, at når utenriksministeren eller når regjeringen eller når komiteen selv ønsker det skal f.eks. Stortingets presidenter eller formanden i konstitutionskomiteen også kunne indkaldes til de møter, det blir en sak for sig. Men Stortinget behøver ikke nu at drøfte, hvorvidt man skal bevare utenrikskomiteen eller ei. Den vil få en indstilling fra reglementskomiteen, hvori den blir indbudt til at ta standpunkt til det spørsmål, om den vil ha en fast utenrikskomite i konstitutionel form eller om den vil avskaffe det hele.

Joh. Ludw. Mowinckel: Det har vært skik og bruk, at utenriksministeren ved henvendelse til Stortingets kontor har fått utskrift av diskussioner i utenrikskomiteen. Det er derfor intet at legge Stortingets kontor tillast i denne forbindelse. Den eneste, som kan legges noget tillast, det er mig, som altså har misbrukt den utskrift, som jeg efter sedvane har fått fra Stortingets kontor, til at offentliggjøre den i et hemmelig dokument til Stortinget. Det er en feil, at ikke utenriksdepartementet ganske automatisk får utskrift av utenrikskomiteens diskussioner. Det er jo ganske betegnende, at Grønlandsspørsmålet har vært drøftet først den gang, men siden en hel rekke ganger i utenrikskomiteen, og der er faldt uttalelser, som kunde vært til ganske god belysning for opfatninger og stemninger, som har gjort sig gjældende i denne

komite, uten at utenriksdepartementet i virkeligheten hadde nogen anelse om det, eller noget kjendskap til det. Der laa intet i utenriksdepartementets dossier herom, og det var ganske et tilfælde, at det spørsmål blev reist: Mon ikke denne sak har været diskutert i utenrikskomiteen? Og man begyndte at undersøke, og man fandt frem til disse ikke uvigtige diskussioner, som har fundet sted. Som sagt, det er et stort spørsmål, om ikke utenriksdepartementet ganske automatisk fra utenrikskomiteen bør faa referat av alle dens forhandlinger. I næsten alle tilfælder deltar utenriksministeren, han er ofte den ledende, idet han fremlægger spørsmål, og det er da en mangel, at sakerne ikke findes i departementets dossier. Hvad utenrikskomiteen i det hele angaar vil jeg gi utenriksminister Michelet min tilslutning til den opfatning han har hævdet. Jeg tror man skal betænke sig flere gange, før man tar bort et saa viktig organ som utenrikskomiteen er mellem utenriksministeren, utenriksdepartementet og Stortinget, et saa nødvendig organ. Jeg indrømmer, at saadan som forholdene nu er, vil der ikke være den samme nødvendighet for en slik komite som der f.eks. var under kritiske tider, under krigen, hvor komiteen var ganske nødvendig. Men ogsaa nu er der tilfælder og forhold, hvor det blir ønskelig for en utenriksminister at kunne konferere med et utvalg av Stortingets medlemmer. I min utenriksministertid har det ikke ofte været bruk for utenrikskomiteen, fordi de saker som jeg kunde ha fremlagt der, har jeg foretrukket for lukkede døre at fremlægge for hele Stortinget, men et par gange har jeg dog hat møte med utenrikskomiteen, og jeg tror det har været til nytte og gagn for utenriksministeren at ha hat den.

Bergersen: Hr. Hambro var i sit sidste indlæg adskillig spakere synes jeg end i det første. Efter hans andet indlæg fik jeg nærmest det indtryk, at den forrige utenriksministers største feil var den, at han hadde ladt dokumentet trykke istedenfor maskinskrive. I saa tilfælde kan vel hr. Mowinckel ta saken med ro, for hvis der skulde bli riksretsavgjørelse for skyldspørsmålet der, tror jeg ikke straffen vilde bli svært stor. - Med hensyntil utenrikskomiteens forhandlinger er jo forholdet det nu, at det ved en formel feil fra den forrige utenriksministers side er git Stortinget adgang til at bli bekjendt med de guldkorn, som er faldt i utenrikskomiteen. Hvis utenriksministeren ikke hadde begaat den feil, hadde Stortinget altsaa været aldeles uvidende om hvad utenrikskomiteen hadde sagt om dette spørsmål. Skal det foregaa paa den maate her i Stortinget, tror jeg for min del at det er bedst at vi faar utenrikskomiteen væk. Jeg vil for øieblikket ikke si noget om, enten jeg vil ha utenrikskomiteen avskaffet eller ei, men jeg vil ha sagt en ting, og det er, at Stortinget maa ialfald sørge for paa en mere betryggende maate at faa vite hvad utenrikskomiteen har at si, og hvad utenrikskomiteen har at behandle. Vi kan ikke være tilfreds med, at vi f.eks. skal faa vite hvad der behandles ved at en eller anden minister begaar en diskretion eller en formfeil. Det forekommer mig ogsaa litt underlig, at en stortingskomite som nu konstitutionskomiteen uten videre skal kunne komme og henstille, at man trækker

tilbake dokumenter som Stortingets medlemmer har faat utlevert til gjennomlæsning, før kanskje de fleste av Stortingets medlemmer har hat anledning til at gjennomlæse dokumenterne. Naar Stortingets medlemmer har faat det synes jeg de skulde ha anledning til at gjennomgaa det, og jeg vil ialfald henstille, at Stortingets medlemmer faar anledning til at se dette dokument, enten det blir i trykt tilstand, eller det blir fremlagt slik at man har anledning til at studere alt det som vi har faat utlevert i det sidste.

Moseid: Den ærede præsident uttalte, at med undtagelse av et referat var der intet i stortingsdokument nr. 12 som Stortinget ikke burde kjende til. Jeg vil si, at der er intet i stortingsmeddelelse nr. 12 som Stortinget ikke bør kjende til. Men maaten hvorpaa Stortinget er gjort bekjendt med dette er feilagtig og ikke betryggende. Jeg vil i denne forbindelse fæste opmerksomheten ved hr. Hambros uttalelse. Han hævder, at utenrikskomiteen selv kan avgjøre, hvorvidt Stortinget skal forholdes viktige meddelelser eller ikke. Jeg synes vi kan være klar over, at hvis ikke Stortinget har gjort nogen større feil end den eventuelt at faa utenrikskomiteen av veien, da har det sandelig styret godt.

Schei: Jeg kan ikke si andet end at jeg blev litt forbauset igaar, da jeg fik saa streng ordre om at tilbakelevere dette dokument. Jeg bad om utsættelse, for jeg vilde gjerne set det igjennem, jeg hadde ikke hat tid eller anledning til det; men det var der ikke tale om, det maatte leveres tilbake. Jeg begyndte at tænke paa, hvad dette skulde bety. Var der virkelig ting, som ikke Stortingets medlemmer kunde ha anledning til at gjøre sig bekjendt med, selv naar det fremlagdes som hemmelig dokument? Jeg skjønnte det ikke rigtig, men efter hvad der er foregaaet idag kan jeg nok forstaa det. Men sammenhængen forøvrig forstaaer jeg ikke rigtig; jeg forstaaer ikke rigtig sammenhængen med utenrikskomiteen, og hvad dens gjerning er. Det har været nævnt, at den var likesom et over-Storting, og hvis det skal være saadan som man nu siger, at ingenting av hvad utenrikskomiteen har forhandlet skal komme ut, hverken til utenriksdepartementet eller til Stortinget uten at utenrikskomiteen uttrykkelig har fattet beslutning om det, ja da maa den jo bli et slags over-Storting. Jeg trodde virkelig, at utenrikskomiteen skulde være til støtte for utenriksdepartementet ved behandling av vanskelige utenrikske saker, og at den paa en maate skulde være et bindeled mellem departementet og Stortinget. Hvis ikke det skal være tilfældet kan jeg ikke indse nytten av at ha denne komite. Jeg har heller aldrig for min del været særlig begeistret for utenrikskomiteen, men hvis den ikke skal gjøre mere nytte end som det fremgaaer av det som har været sagt her i anledning av dette dokument, at den kan sitte sammen og godsnakke en stund om tingene og saa gaa fra det hele, og at ingen skal faa vite hvad den har forhandlet, uten at komiteen har fattet speciel beslutning om det, - da skjønner jeg ikke hvilken nytte der er i dette, og da maa jeg være enig med dem som har uttalt sig for at vi bør bli kvit denne stasen saasnt som bare mulig.

Præsidenten: Hr. Hambro hev havt ordet tri gonger og fær ordet berre til ein stutt merknad.

Hambro: Faar jeg bare si at jeg synes man her overser at i utenrikskomiteen blir der nu stenograferet ned hvert ord som blir sagt. Alle de halvprivate forhandlinger, som ikke fra nogen anden komite blir offentliggjort - saa det til og med kan bli paatalt fra præsidentstolen hvis noget medlem av en komite kommer i Stortinget og siger at det og det er passeret i en komite, og under de foreløbige drøftelser sa den det og det, men han gaar senere fra det - det er de ting man vil trykke og legge frem fra utenrikskomiteen. Det pligter man at huske. Det viser bare hvor uholdbart det hele er. Jeg maa bekjende at jeg aldrig har betragtet utenrikskomiteen i det lys som hr. Mowinckel nævnte, som et organ; jeg har altid mere betragtet den som en svulst.

Mjelde: Det er som hr. Mowinckel sa tidligere, at i Grønlandsspørsmålet har man lett efter en syndebuk og fundet den i forhenværende utenriksminister Ihlen. Nu viser det sig at synden er ikke saa stor som man har villet ha det til, idet spørsmålet er behandlet i utenrikskomiteen; men for fremdeles at kunne ha syndebukken gaaende forsøker hr. Hambro gjentagende gange at bortforklare forhandlingerne i utenrikskomiteen paa den maate, at det ikke var alvor, men det var private samtaler i komiteen. Der er nu ført stenografisk referat av disse forhandlinger ialfald, saa stenograferne har ialfald hat opfatningen av at det var alvor i disse forhandlinger, og jeg synes det er at sætte komiteens forhandlinger og dens medlemmer for lavt naar man vil hævde at stenograferne skulde være de eneste som forstod at der var alvor i forhandlingen i den komite.

Sjøli: For os som var med at oprette denne meget omtvistede utenrikskomite er dette en ganske eiendommelig debat at høre paa. Det blev sagt dengang da vi skulde faa denne komite at i krisetiden kunde det være slik at regjeringen ofte maatte handle fort, det var vanskelig at manøvrere med Stortinget, og da burde man ha et mellemlid mellom Storting og Regjering. Men nu synes jeg ialfald efter det som fremgaar her, at dette mellemlid er blit en skystøtte som dækker mellom regjeringen, administrationen og det hele, og Stortingets medlemmer. Og ikke nok med det, men efter det allersidste oppfatter jeg det hele som det er en skystøtte som dækker til begge sider, idet det nu endog blir fremholdt som komiteen altsaa vil gjemme bort det de behandler ogsaa for Regjeringen. Og da tror jeg det er paa høi tid at vi blir klar av den komite.

Ameln: Jeg vil faa lov til at understreke hvad hr. Hambro sa, at den slags referater fra en komite kan man ikke forlange uformidlet i Stortinget. Da maa komiteen behandle referatet og gi det en slags indstillings form.

Og naar hr. Mjelde sa at hr. Ihlen ikke er syndebukken, fordi saken har været behandlet i komiteen, saa skjønner jeg

Møte for lukkede dører, Stortinget 15. mars 1923

ikke at det fritar hr. Ihlen. Det viser bare at syndebukken dengang har hat en hel del faar med sig, men han er en like stor syndebuk for det.

Debatten erklærtes dermed avsluttet.

Protokollen blev derefter oplæst uten at foranledige nogen bemerkning.

Møtet hævet kl. 13.50.